Pol., 1945-1980, masz., 21x30 cm i mniej., k. 114, 76 wierszy
Franciszek Fenikowski, „Wiersze z wędrówek po Polsce"
Odręczne poprawki autora; układ i uwagi I. Fenikowskiej.
R-834

Pol., 1961-1980, masz., 21x30 cm i mniej., k. 37, 23 wiersze
Franciszek Fenikowski, „Wiersze z podróży (Egipt i Bliski Wschód)"
Odręczne poprawki autora; układ i uwagi I. Fenikowskiej.
R-835

Pol., br. daty, masz., 2x30 cm, k. 29, 12 wierszy
Franciszek Fenikowski, „Wiersze o Poznaniu"
Wybór, układ i uwagi I. Fenikowska.
R-836

Pol., 1956-1981, masz., odb. kserograf., 2x30 cm i mniej., k. 160, 70 wierszy
Franciszek Fenikowski, „Czarny czwartek. (Wiersze polityczne)"
Odręczne poprawki autora; wybór, układ i uwagi I. Fenikowska.
R-837

Pol., br. daty, masz., 21x30 cm i mniej., k. 83, 60 wierszy
Franciszek Fenikowski, „Impresje morskie"
Odręczne poprawki i dopiski autora; wybór, układ i uwagi Fenikowska.
R-838

Pol., br. daty, masz., rkps., 21x30 cm i mniej., k. 88, 54 wiersze
Franciszek Fenikowski, „Przeżycia osobiste"'
Odręczne poprawki autora. Wybór, układ i komentarz I. Fenikowska. K. 85-88 autograf zapisany r. i v. zawierający fragmenty tekstów poetyckich i sentencje zanotowane przez poetę. K. 1 to uwaga I. Fenikowskiej: *„»Zaszufladkowanie« wierszy Franka nie jest rzeczą możliwą, dlatego tak trudno je ułożyć czy posegregować. Każdy wiersz wynikał z przeżyć osobistych, wiem to dobrze, ale wyjątkowej grupie daję taki tytuł"*. (I.F., wrzesień 1988)
R-839

Pol., br. daty, masz., 21x30 cm i mniej., k. 75, 70 wierszy
Franciszek Fenikowski, „Impresje Kaszubskie"
Odręczne poprawki autora; wybór, układ i komentarz I. Fenikowskiej.
R-840

Pol., 1950-1981, masz., 21x30 cm i mniej., k. 101, 68 wierszy
Franciszek Fenikowski, „Spojrzenie wstecz. (Wiersze niepublikowane)"

Wybór, układ i komentarz Ireny Fenikowskiej. W tomie zastrzeżenie I. Fenikowskiej o *„... wyłączności podejmowania decyzji w sprawie rozpowszechniania tych wierszy w jakiej bądź formie"* (z 15.05.1984 r.)

Pol.,1975-1981, masz., 21x30 cm, k. 67, 37 wierszy
Franciszek Fenikowski, „Wiersze dla żony"
Wybór i komentarz I. Fenikowskiej; układ chronologiczny.

R-842

Pol.,1954-1980, masz., rkps., 21x30 cm i mniej., k. 192, 99 wierszy
Franciszek Fenikowski, „Wiersze z podróży i wędrówek po Europie"
Odręczne poprawki autora. Wiersze opatrzone komentarzami dotyczącymi publikacji i chronologii przez I. Fenikowską. Wybór i układ I. Fenikowska i Barbara Wojewódka.

R

Pol., 1950-1981, masz., 21x30 cm i mniej., k. 229, 78 wierszy
Franciszek Fenikowski, „Wiersze niepublikowane"
Odręczne poprawki autora; wybór, układ i komentarz I. Fenikowskiej; k. 68 – autograf; zastrzeżenie I. Fenikowskiej (zob. R-841).

R-845

Pol.,1939-1980, masz., 21x30 cm, k. 74, 73, 75, 56, 55 wierszy, t. 1-3
Franciszek Fenikowski, „Usta ziemi"
Maszynopis wysłany w 1981 r. przez F. Fenikowskiego do „Wydawnictwa Poznańskiego", zwrócony 2 lata po śmierci pisarza w 1984 r. Komentarze – I. Fenikowska.

R-846. T. -3

Pol., przed 1982, masz., rkps., autograf, 21x30 cm i mniej., k. 240, 40, t. 1-2
Franciszek Fenikowski, „Wiersze różne"
Odręczne poprawki autora. Uwagi I. Fenikowskiej.
T. 1. 164 wiersze; 2 wiersze odręcznie przepisane przez I. Fenikowską: *Swarzewska Panna* (k. 194) i *Sorrento* (k. 187).
T. 2. 69 wierszy, *Susza na Pałukach* (k. 30) i *Był taki szczęśliwy...* (k. 35) – autograf.

R-847. T. 1-2

Pol., br. daty, [1944-45? – B.W.], masz., 18x21 cm, k. 190
Franciszek Fenikowski. „Wiersze"

Odręczne poprawki i dopiski autora.

Uwaga I. Fenikowskiej: *„Trudno mi określić, co to są za wiersze, nigdyśmy z Frankiem o tej teczce nie mówili; on do niej nie wracał. Przypuszczam, że są to wiersze młodociane, ale i z czasów okupacji. W tomiki nie ułożył ich na pewno Franek, raczej zrobiła to Jego matka".* (8.09.1988)

Teczka zawiera 8 odręcznie zszytych maszynopisów:

- *Zamiast wstępu* (k. 1-21),
- *Jeszcze raz o wiośnie* (k. 22-37),
- *Pieśni dławionych ust* (k. 38-49),
- *Na drogach tęsknoty* (k. 50-64),
- *Maski godzin* (k. 65-95),
- *Moje pierwsze żniwo* (k. 96-113),
- *Oddycham morzem* (k. 114-150),
- *Melodie czarnoleskie* (k. 151-190).

R-849

Pol., od 1947, masz., rkps., wycinki prasowe, 21x30 cm i mniej., k. 117, 69 utworów

Franciszek Fenikowski, „Piosenki"

Wybór i układ I. Fenikowskiej, która sugeruje, że nie wszystkie utwory zawarte w teczce są autorstwa F. Fenikowskiego. K. 4 zawiera na odwrocie list do Adama Świerzyńskiego.

Pol., br. daty, masz., 21x30 cm, k. 50, 21 utworów

Franciszek Fenikowski, „Ballady"

Układ I. Fenikowska. [Wybór ballad nie jest pełny – B.W.]

R-851

Pol., br. daty, masz., rkps., 21x30 cm i mniej., k. 156

Franciszek Fenikowski, „Chodzę na głowie"

Teczka zawiera wierszowane utwory humorystyczne – fraszki, dystychy, limeryki. Odręczne poprawki autora. K. 155-156 – autograf. Układ i uwagi I. Fenikowskiej.

Pol., br. daty, masz., rkps., 21x30 cm i mniej., k. 134

Franciszek Fenikowski, „Utwory satyryczne" (Wiersze, piosenki, proza)

R-853

Pol., przed 1.06.1971, masz., 21x30 cm, k. 375

Franciszek Fenikowski, *Piernikowe miasto*
Masz. bez jakichkolwiek poprawek. Zmiany w stosunku do tekstu drukowanego.

R-854

Pol., [1955-1976 – B.W.], masz., druk, 21x30 cm i mniej., k. 97
Franciszek Fenikowski, „Utwory dla dzieci"
K. 1-22 to maszynopisy (oryg. i kopie) wierszy *Rybia wywiadówka* oraz *Awantura w Konotopie*. K. 23-38, 40-97 to wycinki prasowe; k. 39 – druk *Gburzy z Gnieżdżewa*. Łącznie w teczce 74 wycinki prasowe i 1 druk; pseudonim: Włodzisław Brzost.

R-902

Pol., br. daty, [przed 1946 – B.W.], autograf, 15,5x20 cm, k. 16, zeszyt
Franciszek Fenikowski, „Co cesarskiego cesarzowi" (Wiersze młodzieńcze)
Uwagi I. Fenikowskiej.

R-952

Pol., br. daty, autograf, 6x8,5 cm, k. 31
Franciszek Fenikowski, „Zwierzyniec" (Wiersze młodzieńcze)

R-953

Pol., niem., przed 1946, autograf, 14,5x20,5 cm, k. 52, zeszyt
Franciszek Fenikowski, „Znaki zapytania" (Wiersze i notatki)
Zeszyt datowany na rok 1945; dodatkowo 6 wycinków prasowych w j. pol. i 1 w j. niem., 1 fotografia i 3 notatki rękopiśmienne (w tym wiersz pt. *Klątwa*). Wycinki prasowe pochodzą z lat 1961-1969.

R-957

Pol., br. daty, autograf, 21x30 cm, k. 1
Franciszek Fenikowski, Wiersz dedykowany Marychnie i Edmundowi Milewskim

R-1109

B. Powieści opowiadania

Pol., po 1962, oryg. masz., 21x30 cm, k. 22
Franciszek Fenikowski, *Tour de Copenhaque*
Odręczne poprawki autora.

R-857

Pol., przed 1960, masz., rkps., 21x30 i mniej., k. 19
Franciszek Fenikowski, „Baszta Trzech Koron"
Teczka zawiera fragmenty 3 rozdziałów powieści; jest to wersja inna od drukowanej. Odręczne poprawki autora.

R-858

Pol., przed 1974, masz., rkps., 21x 35 cm i mniej., k. 295
Franciszek Fenikowski, „Czerwona ręka"
Wcześniejsza wersja powieści, różna od wydanej przez „Wydawnictwo Morskie" w 1974 r.; rozdziały numerowane od I do VI, bez tytułów. Od k. 250 podwójna numeracja, liczne odręczne poprawki autora w kolorze niebieskim; korekta dokonana w kolorze zielonym.

R-859

Pol., przed 17.07.1979, masz., rkps., 21x30 cm, k. 235, 142, t. 1-2
Franciszek Fenikowski, „Przytułek świętego Jakuba"
Wersja inna od drukowanej; inne tytuły rozdziałów. Tekst opracowany na podstawie *Pigułek ze Starej Apteki.* Odręczne poprawki autora.

R-863. T. 1-2

Pol., br. daty, masz., 21x30 cm, k. 234, 234
Franciszek Fenikowski, *Kamienny uśmiech*
Maszynopis zgodny z wydaniem książkowym, Na tom składają się 4 opowiadania: *Nad Notecią, Kamienny uśmiech, Odys wraca do domu, Ulica kotwiczników.* W tekście odręczne poprawki autora. W tomie 2 na k. 137 dopisek autora.

R-865. T. 1-2

Pol., br. daty, masz., 21x30 cm i mniej., k. 122, 221
Franciszek Fenikowski, „Martwa fala"
Wcześniejsza wersja powieści *Trójkąt diabła.* Inna kompozycja i tytuły rozdziałów. Odręczne poprawki autora.

R-867. T. 1-2

Pol., przed czerwcem 1981, masz., rkps., 21x30 cm i mniej., k. 249, 363, 454, 455
Franciszek Fenikowski, *Trójkąt diabła*
Wcześniejsza wersja powieści, inna od drukowanej. Liczne odręczne poprawki autora.
T. 1. Rozdziały I-XII w innej wersji. K. 246, 247, 249 – autograf.
T. 2. Egzemplarz niekompletny, błędy w paginacji.
T. 3-4. W całym tekście korekta (nieodautorska).

R-868. T. 1-4

Pol., przed 8.04.1976, oryg., masz., rkps., 21x30 i mniej., k. 487, 25, części 3
Franciszek Fenikowski, *Sea –gull*
Cz. 1. Oryginał masz. z licznymi odręcznymi poprawkami autora.
Cz. 2. Brulion, autograf.
Cz. 3 Wycinki prasowe (4) i rękopiśmienne notatki (5).
R-872. Cz. 1-3

Pol., przed 8.04.1976, kopia masz., 21x30 cm i mniej., k. 452
Franciszek Fenikowski, „Sea-gull"
Fragmenty powieści; miejscami podwójna paginacja; odręczne poprawki autora.
R-873

Pol., br. daty, masz., 21x30 cm, k. 126
Franciszek Fenikowski, *Scherzo H-moll*
Odręczne poprawki autora; oryginał i kopia masz.
R-881

Pol., br. daty, autograf, 21x 30 cm i mniej, k. 20
Franciszek Fenikowski, „Akcja B-2"
K. 1-17 stanowią tekst utworu; k. 18-20 to notatki autora.
R-882

Pol., br. daty, masz., 21x30 cm, k. 32
Franciszek Fenikowski, *Utopione dzwony*
2 egzemplarze tekstu – oryginał z odręcznymi poprawkami autora i kopia bez korekty.
R-883

Pol., br. daty, fragmenty oryg. i kopii masz., 21x30 cm i mniej., k. 42, 50, 2 tomy
Franciszek Fenikowski, „Miasteczko pod burzą"
Odręczne poprawki autora. Tekst opatrzony godłem „Buty".
T. 1. Oryginał masz., brak zakończenia utworu.
T. 2. Kopia masz., brak s. 34, 50 i zakończenia utworu.
R-884. T. 1-2

Pol., br. daty, masz., 21x30 cm, k. 66
Franciszek Fenikowski, *Nad Notecią*
Opowiadanie zawarte w tomie *Kamienny uśmiech.*
R-885

Pol., br. daty, kopia masz., 21x30 cm, k. 16
Franciszek Fenikowski, *Cena pary butów*. (Opowiadanie)
R-886

Pol., br. daty, masz., rkps.,21x30 cm, k. 13
Franciszek Fenikowski, „Gdyby nie ten oślina..
Odręczne poprawki i dopiski autora.
R-906

Pol., br. daty, oryg. masz., 21x30 cm, k. 9
Franciszek Fenikowski, „Ropucha. (Legenda kaszubska)"
Odręczne poprawki autora.
R-908

Pol., br. daty, kopia masz., 21x30 cm, k. 61
Franciszek Fenikowski, „Nocne opowieści"
Teczka zawiera opowiadania: *Grusza, Odyseusz wraca do domu, Wilcze prawo*. Odręczne poprawki autora.
R-910

Pol., br. daty, [przed 1955 -? – B.W.], masz., 21x30 cm, k. 40
Franciszek Fenikowski, „Wilcze prawo"
Odręczne poprawki autora. Inna wersja tytułu: *Prawo odwetu*.
R-887

Pol., br. daty, masz., 21x30 cm i mniej., k. 44
Franciszek Fenikowski, „Kamienny uśmiech"
Fragmenty kopii maszynopisu.
R-888

Pol., przed 8.01.1955, masz., 21x30 cm, k. 40
Franciszek Fenikowski, *Ulica kotwiczników*
Opowiadanie zawarte w tomie *Kamienny uśmiech*. Oryginał i kopia masz. Odręczne poprawki autora.
R-889

Pol., przed 8.01.1955, masz., 21x30 cm, k. 53
Franciszek Fenikowski, *Ulica kotwiczników*
Oryginał i kopia masz. Opowiadanie wysłane do redakcji audycji literackich przy rozgłośni gdańskiej. Tekst wydrukowany w tomie opowiadań *Kamienny uśmiech*.
R-890

C. Felietony reportaże

Pol., od 28.04.1968 do 13.12.1981, masz., rkps., wycinki prasowe, 21x30 cm i mniej., k. 41, 163, 201, 147, 65, 161, 135, 199, 181, 173, 151, 23, 9, 119, 32, 34, 224, t. 1-17

Franciszek Fenikowski, „Pigułki ze »Starej Apteki«"

W poszczególnych teczkach oprócz rkps-ów, maszynopisów znajdują się wycinki prasowe, których ilość podaję w kolejności zgodnej z poszczególnymi tomami: 14, 53, 50, 52, 37, 48, 43, 47, 49, 46, 49, 15, 4, 38, 32, w t. 16 brak wycinków, w t. 17 są 224 duplikaty wycinków prasowych *Pigułek*...

R-870. T. -17

Pol., 1969-1981, masz., rkps., 21x30 cm, k. 264

Franciszek Fenikowski, „Oddech wieków"

Pierwotny tytuł: *Sagi srebrzystej Gdyni*. Tom opracowany na podstawie *Pigułek*... Do druku oddano 2.01.1985. W całym tekście korekta autora i uwagi Ireny Fenikowskiej dotyczące źródeł cytatów i stron w wydaniu książkowym. K. 250-252 zawierają rękopiśmienne spisy treści w oparciu o *Pigułki*..., k. 253-263 to felietony wycofane z ostatecznej redakcji *Oddechu wieków*. Poprawki w kolorze czerwonym, niebieskim i ołówkowe.

R-855

Pol., 1969-1981, masz., rkps., 21x30 cm, k. 260,261, t. 1-2

Franciszek Fenikowski, „Sagi srebrzystej Gdyni"

Inna wersja *Oddechu wieków* opracowana na podstawie *Pigułek*.... Odręczne poprawki autora.

R-862. T. 1-2

Pol., przed 19.03.1977, pierwszy egzemplarz książki po złamaniu, masz., 21x 30 cm, k. 111

Franciszek Fenikowski, *Zakochani w Rozewiu*

W teczce dodatkowo: umowa wydawnicza, konspekt książki, informacje o muzeum w Rozewiu; 9 listów:

- od Towarzystwa Przyjaciół Muzeum Morskiego w Gdańsku (5),
- od Centralnego Muzeum Morskiego w Gdańsku (1),
- od KAW Oddz. Wojewódzki w Gdańsku (1),
- od Andrzeja Sitka – recenzenta książki (1),
- list F. Fenikowskiego do KAW w Gdańsku (1).

R-861

Pol., po 1971 – przed 19.05.1976, masz., rkps., 21x30 cm i mniej., k. 148
Franciszek Fenikowski, „Przylądek Olbrzymi"
Inna wersja tytułu: *Kamienny Przylądek*. Ostatecznie utwór ukazał się pt. *Zakochani w Rozewiu*. Liczne odręczne poprawki autora, brak s. 48-52, 94-95, dodatkowo w teczce znajduje się 15 wycinków prasowych, 2 widokówki, 1 znaczek pocztowy.

R-860

Pol., po 1962 – przed 30.12.1965, masz., rkps., 21x30 cm i mniej., k. 90, 23, t. 1-2
Franciszek Fenikowski, „Kaloszem do Skandynawii"
Tom opracowany na podstawie *Pigułek*... Teczka zawiera fragmenty wcześniejszych wersji reportaży. Wspomnienie *Tour de Copenhaque* w takiej postaci nie znalazło się w składzie tomu. K. 73-79, autograf.
T. 2 zawiera 23 wycinki prasowe *Pigułek*... drukowanych w „Głosie Wybrzeża" od 20.01.1964 do 03.1964.

R-864. T. -2

Pol., 1977-1979, masz., 21x30 cm, k. 278, 278, t. 1-2
Franciszek Fenikowski, „Czwarty wymiar Południa"
Na tom złożyły się *Pigułki*... z lat 1977-79 napisane po podróży do Jugosławii. Wersja różna od ostatecznie wydanej.

R-866. T. 1-2

Pol., przed 1982, masz., rkps., 21x30 cm, k. 27, 47, 47, t. 1-3
Franciszek Fenikowski, „Skąd się wzięły krasnoludki?"
Tekst oparty o felietony z cyklu *Pigułki*... drukowane od 24.07.1981 do 13.12.1981.
T. 1. Wersja krótsza, zawierająca liczne poprawki autora i uwagi I. Fenikowskiej.
T. 2-3. Wersje dłuższa z uwagami I. Fenikowskiej. Tomy zawierają felietony częściowo wykorzystane w utworze.

R-869. T. 1-3

Pol., 1968-1977, masz., 21x30 cm, k. 187, 187, t. 1-2
Franciszek Fenikowski, „Sagi Prus – Warmii i Mazur"
Zbiór felietonów z cyklu *Pigułki*.... Inny tytuł: *Sagi Zalewu Wiślanego i Pojezierza Mazurskiego*. Wybór i układ I. Fenikowska.

R-871. T. 1-2

Pol., po 1977 – przed 1982, autograf, masz., rkps., 21x30 cm i mniej., k. 232, 103, t. 1-2

Franciszek Fenikowski, *U studni czasu*

T. 1. Brudnopis, 111 felietonów z cyklu *Pigułki...* K. 6-8, 52, 54, 80, 95,-96, 101, 142, 204 to autografy. W całym tekście rękopiśmienne poprawki autora i uwagi Ireny Fenikowskiej.

T. 2. 101 wycinków prasowych *Pigułek...* drukowanych w „Głosie Wybrzeża" od 10.02.1979 do 13.03.1981.

R-874. T. 1-2

Pol., po 1977 – przed 1982, 2 kopie masz., rkps., 21x30 cm, k. 565, 565, t. 1-2

Franciszek Fenikowski, „U studni czasu"

T. 1. Brak s. 455, drobne pomyłki w paginacji, wiele odręcznych poprawek autora i uwagi I. Fenikowskiej, których ostatecznie nie zamieszczono w wydaniu książkowym.

T. 2. Uwagi I. Fenikowskiej dotyczące zmian tytułów felietonów.

R-875. T. 1-2

Pol., 21.02.1984, druk, rpks., 185 szpalt Wydawnictwa MON, 16x61,5 cm, k. 165

Franciszek Fenikowski, „U studni czasu"

Korekta i uwagi I. Fenikowskiej.

R-876

Pol., br. daty, kopia masz., rkps., druk, 21x30 cm i mniej., k. 179, notes

Franciszek Fenikowski, „Książę i żeglarz"

Inna wersja tytułu: *Król morza* opracowana na podstawie *Pigułek...* . 43 wycinki prasowe; liczne odręczne poprawki autora; komentarz wstępny I. Fenikowskiej.

W teczce dodatkowo broszura: T. Manteuffel, *Wieś zachodnio-europejska w średniowieczu*, Warszawa 1948.

D. Utwory dramatyczne, filmowe i radiowe

Pol., br. daty, masz., rkps., 21x30 cm i mniej., k. 425

Franciszek Fenikowski, „Widowiska, szopki i słuchowiska"

Układ I. Fenikowska. Tom zawiera:

- *Verbum mercatoris,* k. 2-18,
- *Szopka rybacka,* k. 19-23,

- *Legenda o gdańskim zegarze,* k. 24-36,
- *Scena muzyczna,* k. 37-39,
- *Szopka gdańska,* k. 40-81,
- *Palenie odtąd u nas wzbronione czyli zaczarowane skrzypki,* k. 82-130,
- *Bajka o potopie w mieście Konotopie,* k. 131-233 (inny tytuł: *Awantura w Konotopie*),
- *Historia z myszką czyli słowo królowej Małgorzaty,* k. 234-392 (inny tytuł: *O pijanicy, który królem był w Gdańsku czyli historia z myszką*),
- *Zwyczaje starych maszopów,* k. 393-399,
- fragmenty sztuk, k. 400-425.

R-891

Pol., br. daty, autograf, 42x60 cm i mniej., k. 85
Franciszek Fenikowski, „Głogi u przewozu"
K. 1-79 stanowią tekst sztuki; k. 80-85 to notatki autora.

R-892

Pol., po lutym 1974, masz., 21x30 cm, k. 45
Franciszek Fenikowski, „Ziemia jest okrągła"
Pierwotny tytuł: *Pierścień z łabędziem.* Sztuka w 3 aktach z prologiem i epilogiem. Odręczne poprawki autora. K. 1 to list do F. Fenikowskiego od NN.

R-893

Pol., br. daty, masz., 21x30 cm, k. 56
Franciszek Fenikowski, „Bajka o Balcerku Iglarzu"
Brak s. 38. W teczce jako załącznik program Państwowego Teatru Lalki i Aktora Baj Pomorski w Toruniu, gdzie wystawiono spektakl pod tytułem *Ballada o gdańskim Iglarzu.*

R-894

Pol., br. daty, masz., 21x30 cm, k. 73
Franciszek Fenikowski, *Mieszka*
Sztuka w 4 aktach z prologiem. Odręczne poprawki autora.

R-895

Pol., 1947, masz., 21x30 cm i mniej., k. 45
Franciszek Fenikowski, *Serca na antenie*
Komedia w 3 aktach. Tekst opatrzony pseudonimem W. Brzost. Współautor T. Mański, muzyka Witolda Buchwalda.

R-896

Pol., [1981 – B.W.], kopie masz., 21x30 cm, k. 17
Franciszek Fenikowski, *»Palenie odtąd u nas zabronione« czyli zaczarowane skrzypki*
Widowisko lalkowe zgłoszone na konkurs pod godłem „Mechowa". Tekst otrzymał I nagrodę na konkursie zorganizowanym przez Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie i Wojewódzki Ośrodek Kultury w Gdańsku w grudniu 1981 r.
R-897

Pol., [1981 – B.W.], masz., 21x30 cm, k. 16
Franciszek Fenikowski, *Zaczarowane skrzypki* (Konkursowe widowisko dla dzieci)
Widowisko lalkowe zgłoszone na konkurs pod godłem „Skrzat". Odręczne poprawki autora. W załączeniu 1 wycinek prasowy.
R-898

Pol., przed 4.02.1955, masz., 21x30 cm, k. 6
Franciszek Fenikowski, „Bursztynowe serce"
Prospekt do scenariusza filmu.
R-899

Pol., br. daty, masz., 21x30 cm, k. 10
Franciszek Fenikowski, *Kowal króla Władysława*
Słuchowisko radiowe. Odręczne poprawki autora.
R-900

Pol., br. daty [Poznań – okres studiów – B.W.], masz., 21x30 cm, k. 10
Franciszek Fenikowski, Leszek Goliński, *Uśmiech Prołużu. (Radiowa schadzowanka prołużycka)*
Odręczne poprawki autora.
R-901

Pol., br. daty, masz., 21x30 cm, k. 7
Franciszek Fenikowski, Marian Ussorowski, Konspekt scenariusza pt. *Pierścień Jana Scolnusa*

Pol., 1984, masz., rkps., druk, k. 38, brulion
Franciszek Fenikowski, „Twórczość teatralna, telewizyjna, radiowa i filmowa"
Opracowała I. Fenikowska. Tom stanowi brulion, do którego wklejono 40 wycinków prasowych, 5 programów teatralnych, 32 zdjęcia, 1 plakat, 1 recenzję; 6 fotografii pozostało niewklejonych.

Pol., przed 1972, kopie masz., 21x30 cm, k. 11
Franciszek Fenikowski, „Gdańscy Pocztowcy. Rapsod"
2 egzemplarze z różnym podziałem ról (tekst identyczny); k. 9-11 sklejone; tekst do muzyki Adama Świerzyńskiego. Jest to część tetralogii muzycznej zatytułowanej *Wielka droga.*

R-822

Pol., przed 1972, kopia masz., 21x30 cm, k. 8, XIV części
Franciszek Fenikowski, *Msza żałobna*
Tekst misterium z muzyka Adama Świerzyńskiego na głosy solowe.

R-823

Pol., przed 1972, oryg. i kopia masz., 20,3x30 cm i mniej., k. 14, 10, t. 1-2
Franciszek Fenikowski, *Stutthof* (Fragm.)
Odręczne poprawki autora. Tekst podstawą misterium z muzyką Adama Świerzyńskiego na głosy solowe, narratora, chór mieszany i orkiestrę symfoniczną wystawiony w Państwowej Operze i Filharmonii Bałtyckiej w Gdańsku dnia 13.05.1972 r. Tekst wydano pt. *Msza żałobna* w 1972 r. Oba tomy zwierają fragmenty utworu.

R-848. T. -2

E. Wspomnienia, zapiski, notatki

Pol., po 1968, autograf, masz., druk, 21x30 cm i mniej, k. 107, 102, 129, 58, 81, brulionów 5, t. 1-5
Franciszek Fenikowski, *Plusquamperfectun czyli »quodam temporibus...«*
T. 1. Autograf uzupełniony wklejonymi wycinkami prasowymi (36), notatkami (4), wierszem poety (1), znaczkiem pocztowym oraz niewklejonymi wycinkami (11). W tekście wykorzystano *Pigułki...* pt. *Z Wąbrzeźna do Grodziska* (druk 26.05.1974); *Krwawy diabeł* (druk 7.04.1973); *Na święty Jan jedź do Poznania* (druk 21.06.1976). K. 107 to spis treści sporządzony przez I. Fenikowską; numeracja i uwagi także I. Fenikowskiej.
T. 2. Autograf uzupełniony wklejonymi wycinkami prasowymi (40), maszynopisami (4, w tym 2 wiersze), listem od ojca Mariana Fenikowskiego, znaczkiem pocztowym oraz niewklejonymi wycinkami (4). Do brulionu wklejono także *Pigułki...*: *Kupcy i rozbójnicy* (druk 28.04.1973); *Bursztynowe jezioro* (druk 25.02.1973); *Skąd się wziął Paryż na Pałukach* (druk 20.03.1981); *Trębacz z wieży ratuszowej* (druk 2.11.1974). K. 102 to spis treści sporządzony przez I. Fenikowską, numeracja i uwagi także I.F.

T. 3. Autograf uzupełniony wklejonymi: wycinkami prasowymi (36), maszynopisem (1), wierszem, znaczkami pocztowymi (3) oraz niewklejonymi: wycinkami (11), nadb. drukarską (1), wierszami (2), rękopiśmienną notatką autora, fotografią. W brulionie znajdują się także *Pigułki...* pt. *Tam, gdzie fajki święcą* (druk 3.04.1981); *Wyprawa do Kiszkowa* (druk 27.03.1981); *Tam, gdzie gęsi bruk zjadły* (25.07.1975). K. 129 to spis treści sporządzony przez I. Fenikowską, numeracja i uwagi także I. Fenikowskiej.

T. 4. Autograf uzupełniony wklejonymi: wycinkami prasowymi (52), znaczkiem pocztowym, wierszami (3) oraz niewklejonymi: wycinkami (4) i rękopiśmiennymi notatkami autora (2).

T. 5. Autograf uzupełniony wklejonymi: wycinkami prasowymi (17), wierszami (2) oraz niewklejonymi: wycinkami (5), wierszami (4), notatkami rękopiśmiennymi (28), nadb. drukarską (k. 59-65). W brulionie znajdują się także wklejone *Pigułki...* pt. *Diabeł w oślej skórze* (druk 21.06.1975); *Ogród śmierci* (druk 31.11.1981); *Krwawa dłoń* (druk 10.09.1977); *Zaniemyskie zamyślenia* (10.06.1981) oraz niewklejone: *Krwawy diabeł* (7.04.1973); *Podróż do raju* (26.10.1974); *Nazajutrz po Wielkanocy* (17.04.1976).

R-877. T. 1-5

Masz., 21x30 cm, k. 166, t. 1-2

Franciszek Fenikowski, „Plusquamperfectun czyli »quodam temporibus...«"

Z rękopisu do druku wybrała i opracowała I. Fenikowska. Część I.

T. 1 oryginał masz.; t. 2 kopia masz. W oryginale masz. uwagi i poprawki I. Fenikowskiej. Tekst oparty na I tomie rękopisu F. Fenikowskiego (do części *Wenecja* – w brulionie k. 54 <s.102>).

R-878. T. 1-2

Pol., br. daty [1968-1981 – B.W.], oryg. i kopia masz., 21x30 cm i mniej., k. 84

„Plusquamperfectun czyli »quodam temporibus...«"

Z rękopisu do druku wybrała i opracowała I. Fenikowska. Część II. Fragmenty pochodzą z autografu F. Fenikowskiego t. 2, 3, 4. Uwagi I. Fenikowskiej.

R-879

Pol., br. daty, autograf, 21x30 cm i mniej., 4 skorowidze, 3 bruliony, k. 101, 97, 96, 11, 96, 105, 96, t. 1-7

Franciszek Fenikowski, „Zapiski"

T. 1. [przed 1965 – B.W.], 12x28 cm. W tomie wklejone 172 wycinki prasowe, które zawierają: aforyzmy, sentencje, cytaty, informacje sensacyjne, ciekawostki, dowcipy. Niektóre wycinki datowane na lata 1962-1964. W załączeniu do tomu koperta z wycinkami prasowymi (18).

T. 2. [przed 1971 – B.W.], 21x30 cm. W tomie wklejono 159 wycinków prasowych, niektóre datowane na lata 1965-1970. Treść jak w t. 1. W załączeniu koperta zawierająca 127 wycinków prasowych, 6 rękopiśmiennych notatek autora, 3 fragmenty masz.

T. 3. [do 1981 – B.W.], 21x30cm i mniej. Na k. 23 wklejony wycinek prasowy. Tom zawiera aforyzmy, sentencje, cytaty, informacje sensacyjne, ciekawostki, dowcipy i anegdoty. W załączeniu koperta z 27 wycinkami prasowymi z lat 1976-1981 i siedmioma rękopiśmiennymi notatkami autora.

T. 4. Skorowidz zapisany tylko częściowo, zapiski znajdują się przy literach D, F, G, M, P, T, W, Y, Z. W załączeniu koperta z 8 wycinkami prasowymi.

T. 5. 14,5x21 cm, w brulionie wklejony 1 znaczek pocztowy; dodatkowo koperta zawierająca 21 wycinków prasowych i 3 notatki rękopiśmienne.

T. 6. 10x15,5 cm; notes, do którego wklejono 3 znaczki pocztowe; w załączeniu 7 wycinków prasowych i 2 notatki rękopiśmienne.

T. 7. 14.5x20,5 cm, brulion.

R-938. T. 1-7

Pol., 1938, 1972-1981, rkps., masz., druk, 13,5x19,5 cm i mniej., k. 15, 205, 64, 55, 64, 202, 160, 159, 189, 161, 59, 195, t. 1-12

Franciszek Fenikowski, „Dzienniki"

T. 1. 1938, 9x13,5 cm.

T. 2. 1971, 10,5x16,5 cm, kalendarz, w załączeniu 5 wycinków prasowych i 2 notatki rękopiśmienne.

T. 3. 1972, 12x16,5 cm, kalendarz.

T. 4. 1973, 11x20 cm, kalendarz.

T. 5. 1974, 7,5x10,5 cm, kalendarz, w załączeniu 2 notatki rękopiśmienne.

T. 6. 1975, 10,5x16,5 cm, kalendarz, w załączeniu 2 wycinki prasowe.

T. 7. 1976, 12,5x17 cm, kalendarz, w załączeniu 2 wycinki prasowe i 1 notatka rękopiśmienna.

T. 8. 1977, 12x17 cm, kalendarz, w załączeniu 7 wycinków prasowych i fragm. masz.

T. 9. 1978, 14,5x21 cm, kalendarz.

T. 10. 1979, 12x16,5 cm, kalendarz.

T. 11. 1980, 10,5x19,5 cm, kalendarz.

T. 12. 1981, 13,5x19,5 cm, kalendarz, uwagi I. Fenikowskiej.

R-939. T. 1-12

Pol., br. daty, autograf, masz., 15x21 cm i mniej., k. 81, 80, 82, 100, 72 (23+49), 5 brulionów, t. 1-5

Franciszek Fenikowski, „Asinaria"

T. 1. W załączeniu 8 notatek rękopiśmiennych, 2 fragm. masz., 3 wycinki prasowe.

T. 2. 9 wklejonych wycinków prasowych i 1 znaczek pocztowy; w załączeniu 4 notatki rękopiśmienne.

T. 3. 36 wklejonych wycinków prasowych; w załączeniu 8 notatek rękopiśmiennych, 8 wycinków prasowych i 1 fragm. masz.

T. 4. 12 wklejonych wycinków prasowych; w załączeniu 11 notatek rękopiśmiennych i 4 wycinki prasowe.

T. 5. W załączeniu 15 notatek rękopiśmiennych, 4 wycinki prasowe i 7 fragm. masz.

R-941. T. -5

Pol., ang., franc., niem., br. daty, rkps., masz., druk, 21x30 cm i mniej., k. 66, 71, 64, 5, 58, 9, 16, 232, cz. 1-8

Franciszek Fenikowski, „Materiały dotyczące asinariów"

Cz. 1. Korespondencja dotycząca asinariów. K. 66.

Cz. 2. Widokówki i kartki świąteczne z wizerunkiem osła. K. 71.

Cz. 3. Notatki F. Fenikowskiego i innych dotyczące asinariów. K. 64.

Cz. 4. Asinaria – rysunki. K. 5.

Cz. 5. Anegdoty i dowcipy dotyczące osła. K. 58.

Cz. 6. Osły w fotografii. K. 9.

Cz. 7. Wycinki prasowe w j. obcych (j. ang., j. niem.) K. 16.

Cz. 8. Wycinki prasowe dotyczące asinariów. K. 232.

R-942. Cz. 1-8

Pol., niem., 1961, autograf, 14,5x21 cm, k. 103, 99, brulion, t. 1-2

Franciszek Fenikowski, *Notatki z rejsu na Lewant. (Rufą do wiatru czyli dziennik morskiej nawigacji do Baalbeka dookoła Europy albo siedem cudów świata)*

T. 1. W załączeniu koperta zawierająca 16 wycinków prasowych, 15 notatek rękopiśmiennych, 3 bilety wstępu do muzeów, 1 depeszę.

T. 2. W załączeniu koperta zawierająca 8 wycinków prasowych, 11 notatek rękopiśmiennych, informator turystyczny w j. niem., dowód dokonania odprawy celnej.

R-947. T. 1-2

Pol., br. daty, autograf, 14,5x21 cm, k. 102, brulion

Franciszek Fenikowski, „Bajki"

W brulionie wklejone 3 wycinki prasowe i znaczek pocztowy; w załączonej kopercie 4 notatki rękopiśmienne.

R-948

Pol., br. daty, autograf, masz., 14,5x21 cm, k. 73
Franciszek Fenikowski, „Mewim piórkiem"
W brulionie znajdują się 2 wklejone znaczki pocztowe. W załączeniu koperta zawierająca: 3 notatki rękopiśmienne, 4 fragm. masz., artykuł Gustawa Olechowskiego pt. *Muse bec,* 69 wycinków prasowych, 2 fotografie, 2 widokówki, 1 zaproszenie.

R-949

Pol., br. daty, autograf, masz., 14,5x21 cm, k. 82, brulion
Franciszek Fenikowski, „Baj, baju czyli tempi passati"
Na k. 33 wklejony wycinek prasowy. W załączeniu koperta zawierająca 10 wycinków prasowych, 4 fragm. masz., 7 notatek rękopiśmiennych.

R-950

Pol., br. daty, autograf, 14,5x21 cm, k. 114, brulion i zeszyt
Franciszek Fenikowski, „Pomorze, morze, Kaszubi. (Materiały i pomysły)"
K. 1-98 brulion; k. 99-114 fragm. zeszytu; w załączeniu koperta zawierająca 3 wycinki prasowe, 5 notatek rękopiśmiennych; inf. dot. Ignacego Danielewskiego.

R-951

Pol., 1934-1936, autograf, 15,5x20 cm, k. 25, zeszyt
Franciszek Fenikowski, „Teka Pickwicka"
Zeszyt zawiera: logogryf, nowelę *W noc wigilijną,* obrazek sceniczny w 2 odsłonach pt. *Pan Twardowski, Jasełka pickwickowsko-poznańska* (w 6 odsłonach); utwór pt *Buntownik* (bez zakończenia).

R-954

Pol., 1939, autograf, 15,5x20 cm, k. 45, zeszyt
Franciszek Fenikowski, „Cyrograf. Krotochwila z XVII wieku"
Utwór zawarty w zeszycie zatytułowanym „Zaczarowana gospoda".

R-955

Pol., br. daty [utwory młodzieńcze – B.W.], autograf, 15,5x20 cm, k. 44, zeszyt
Franciszek Fenikowski, „Opowieści wichru. Tryptyk"
Zeszyt zawiera utwory: *Słowo wstępne, Święty ogień, Strzały w mroku, Powrotna fala.*

R-956

Pol., br. daty, autograf, 14x21 cm, k. 76, brulion
Franciszek Fenikowski, „Territorium Pilnese. Przylądek Olbrzymi. (Rozewie)"
W załączonej kopercie 3 wycinki prasowe, 2 widokówki, 7 znaczków pocztowych.

R-958

Pol., [1936-1941 – B.W.], autograf, 16x19,5 cm, k. 163, zeszyt
Franciszek Fenikowski, „Szkice i zapiski"
Zeszyt zawiera fragm. prozy, wiersze próby dramatyczne, skecze. Dodatkowo: 5 wycinków prasowych dotyczących lat wojny i okupacji w Poznaniu (z lat 1962-1971), 1 fotografia, 1 widokówka, 6 notatek rękopiśmiennych.

R-959

Pol., br. daty, autograf, 14x21 cm, k. 200, brulion
Franciszek Fenikowski, „Poznańskie abecadło"
W załączeniu koperta z 3 wycinkami prasowymi, 16 notatkami rękopiśmiennymi i 1 zaproszeniem Klubu Marynistów LPŻ (1960).

R-960

Pol., br, daty, autograf, 14,5x21 cm, k. 80, brulion
Franciszek Fenikowski, „Mazurskie zapiski"
W brulionie znajduje się 6 wklejonych wycinków prasowych i 13 w kopercie.

R-961

Pol., br. daty, autograf, 14,5x21 cm, k. 79, brulion
Franciszek Fenikowski, „Silva rerum"
W brulionie 1 wklejony wycinek prasowy; w kopercie 9 wycinków i 2 notatki rękopiśmienne.

R-962

Pol., br. daty, autograf, 15x21 cm, k. 17, brulion
Franciszek Fenikowski, „Rufą do wiatru czyli siedem cudów świata. (Dziennik nawigacji morskiej do portów Morza Śródziemnego)"
Brulion zapisany tylko do k. 17.

R-963

Pol., br. daty, autograf, 14,5x21 cm, k. 100, brulion
Franciszek Fenikowski, „Cztery mile za piec"

W brulionie znajduje się 5 wklejonych znaczków pocztowych, 32 wycinki prasowe i 1 fotografia. W załączonej kopercie jest 76 wycinków, 2 rękopiśmienne notatki, 1 fotografia i 1 widokówka (Puck). Wycinki pochodzą z lat 1958-1978.

R-964

Pol., br. daty, autograf, 14x21 cm, k. 80, brulion
Franciszek Fenikowski, „Notatki o przeszłości Wybrzeża Bałtyku. O morzu i Pomorzu"
W załączonej kopercie 7 notatek rękopiśmiennych i 9 wycinków prasowych, z których 2 opatrzono datami: 1965 i 1974 r.

R-965

Pol., br. daty, autograf, masz., 14,5x21 cm, k. 122, 4 zeszyty
Franciszek Fenikowski, „Kaszebście to je polście"
W załączeniu koperta zawierająca: 14 wycinków prasowych, 4 fragm. masz., 1 zaproszenie i 3 notatki rękopiśmienne – w tym *Roztrębachy* i *Strofy o Gdyni.*

R-966

Pol., br. daty, autograf, masz., 14,5x21 cm, k. 79, brulion, część zeszytu
Franciszek Fenikowski, „Zapiski o Wybrzeżu"
K. 68-79 to część zeszytu dodany do brulionu. W załączeniu koperta zawierająca 27 wycinków prasowych, 12 notatek rękopiśmiennych i 1 kartkę maszynopisu.

R-968

Pol., [przed 1979 – B.W.], autograf, 14x21 cm, k. 62, 2 zeszyty
Franciszek Fenikowski, „Przytułek świętego Jakuba"
W załączeniu koperta zawierająca 5 notatek autora, 10 wycinków prasowych (niektóre datowane 1968-1978). Zeszyt 2 ma podtytuł *Gawędy starych żeglarzy.*

R-969

Pol., br. daty [przed 1972 – B.W.], autograf, masz., 14,5x21 cm, k. 78, brulion
Franciszek Fenikowski, „Piernikowe miasto"
Do brulionu wklejono: 9 znaczków pocztowych, 1 etykietkę pudełka zapałek, 1 wycinek prasowy, 1 fragm. masz.; w załączonej kopercie jest 5 notatek rękopiśmiennych i 2 wycinki prasowe.

R-970

Pol., br. daty, autograf, 14,5x21 cm, k. 80, brulion
Franciszek Fenikowski, „Mglene z glene czyli kaszubskie koszałki-opałki"

Do brulionu wklejono 1 znaczek pocztowy; załączona koperta zawiera: 13 wycinków prasowych i 2 rękopiśmienne notatki autora.

R-971

Pol., br. daty, autograf, 14,5x21cm, k. 80, brulion
Franciszek Fenikowski, „Myślowe przebłyski i inne zapiski"
Do brulionu wklejono 3 wycinki prasowe (k. 10, 18, 43); w kopercie znajdują się 3 rękopiśmienne notatki i 5 wycinków prasowych.

R-972

Pol., br. daty, autograf, 14,5x21 cm, k. 56, brulion
Franciszek Fenikowski, „Ad Sanctam Mariam Magdalenam"
Do brulionu wklejono 9 wycinków prasowych. W załączonej kopercie są: 2 zaproszenia, 4 wycinki prasowe, 7 notatek rękopiśmiennych.

R-973

Pol., br. daty, autograf, 15,5x21 cm, k. 160, 11, t. 1-2, 2 bruliony
Franciszek Fenikowski, „Sentencje i aforyzmy. Notatki z lektur"
W t. 1 k. 66-71 zawierają spis treści *U studni czasu,* k. 128 – wklejony wycinek prasowy.
T. 2 zapisany tylko częściowo (11 k.). W załączonej kopercie 8 wycinków prasowych, 1 fotografia, 3 notatki rękopiśmienne.

R-974

Pol., [przed 1979 – B.W.], autograf, masz., 14,5x21 cm, k. 70, brulion
Franciszek Fenikowski, „Czwarty wymiar Południa. (Zapiski z nadjardańskiej podróży)"
W t. 1 wklejony wycinek prasowy i 1 poza tekstem.

R-975

Pol., br. daty, autograf, 14,5x21 cm i mniej., k. 79
Franciszek Fenikowski, „Mszczuj II Gryfita i Przemysław II Pogrobowiec" (Zapiski historyczne)
Na tom składają się luźne notatki, fragmenty zeszytów. Dodatkowo 1 fragm. maszynopisu.

R-976

Pol., br. daty [29.02.1980 – B.W.], autograf, 14,5x21 cm i mniej., k. 90, 7 zdekompletowanych zeszytów i luźne notatki
Franciszek Fenikowski, „Pro memoria" (Notatki)

K. 1-4 częściowo zapisane przez I. Fenikowską; k. 36 zawiera wklejony wycinek prasowy.

Na k. 35 zaznaczona data: 29.02.1980; dodatkowo w kopercie 5 wycinków prasowych. Całość nie jest uporządkowana przez autora.

R-977

Pol., wrzesień-październik 1960, autograf, 14,5x21 cm i mniej., k. 46, 2 zdekompletowane zeszyty

Franciszek Fenikowski, „Ostatni zajazd na Pragę w odwiedzinach u brata Czecha"

Zapiski dotyczą pobytu w Pradze w 1960 r.; dodatkowo 12 wycinków prasowych. Całość nie została uporządkowana przez autora. Rękopis bardzo nieczytelny.

R-978

Pol., niem., rum., czerwiec-lipiec 1954, 14,5x21 cm i mniej., k. 76, 3 niekompletne zeszyty i luźne notatki

Franciszek Fenikowski, „Świat za Żelazną Bramą"

Notatki dotyczą podróży do Rumunii w 1954 r.; zeszyt 2 nosi tytuł *Podróż za Żelazną Bramę*; w załączeniu 9 wycinków prasowych w j. pol., 1 w j. niem., 1 w j. rum.; 7 widokówek z Rumunii; 2 programy Filharmonii w Bukareszcie.

R-979

Pol., br. daty, rkps., masz., 21x30 cm i mniej., k. 399

Franciszek Fenikowski, „Fragmenty utworów poetyckich, dramatycznych prozatorskich"

R-985

Pol., br. daty, 390 wycinków prasowych

„Artykuły, wywiady, wzmianki prasowe dotyczące Franciszka Fenikowskiego"

Zebrała I. Fenikowska.

R-986

Pol., niem., br. daty, 371 wycinków prasowych

Franciszek Fenikowski, „Artykuły, felietony, wiersze, fragmenty prozy, tłumaczenia wierszy drukowane w prasie"

Zebrała I. Fenikowska.

R-987

Pol.,1955-1968, autograf., masz., rysunki, wycinki prasowe, druk, 14,5x21 cm i mniej., 1 brulion, 4 zeszyty i luźne notatki. K. 102, 97

Franciszek Fenikowski, „Skandynawski notatnik'. Cz. 1-3

R-1044

Pol., br. daty, autograf, 14,5x21 cm i mniej., k. 124
Franciszek Fenikowski, „Notatki"

R-1045

Pol., arabski, 1977, rkps., masz., druk, wycinki prasowe, mapy, 21x30 cm i mniej., 2 zeszyty, 2 tomy, 3 części, k. 31, 60, 61.
Franciszek Fenikowski, „Notatki i materiały związane z podróżą do Iraku"
Zebrała I. Fenikowska.

R-1053

Pol., 1977, 14,5x21 cm i mniej., 2 zeszyty [zdekompletowane – B.W.], 8 wycinków prasowych, mapa, widokówka, 6 dokumentów, folder, bilet, k. 47
Franciszek Fenikowski, „Notatki i materiały związane z podróżą do Jugosławii"

R-1059

Pol., 1965-1972, 2 zaproszenia, 4 widokówki, 1 fotografia, 4 listy, 16 wycinków prasowych, k. 27
Franciszek Fenikowski, „Projektowane napisy na pomnikach w Stutthowie i Gdyni"

R-1060

Pol., br. daty, autograf, masz., wycinki prasowe, 56 notesów, skorowidz, 10x16,6 cm i mniej., k. 1444
Franciszek Fenikowski, „Notatki"

R-1062

Pol., br. daty, autograf, masz., 21x30 cm i mniej., k. 287
Franciszek Fenikowski, „Notatki i fragmenty maszynopisów i rękopisów o nieustalonej tematyce"

R-1188

F. Varia – praca magisterska, recenzje, odczyty, artykuły, przekłady, katalogi, skorowidz, protokoły i informacje biograficzne

Pol., 1948, masz., 21,5x30 cm, k. 105
Franciszek Fenikowski, „Mickiewicz odkrywa morze"
Odręczna uwaga I. Fenikowskiej: *„Praca magisterska Franciszka Fenikowskiego. Tytuł był zmieniony na: »Motywy marynistyczne w poezji Adama Mickiewicza«"*.

R-856

Pol., br. daty, wycinki prasowe, k. 99
Franciszek Fenikowski, „Recenzje spektakli teatralnych drukowane w prasie Wybrzeża"

R-905

Pol., br. daty, [wczesny okres twórczości – B.W.]] masz., druk, 21x30 cm i mniej., k. 8, 3 wiersze
Franciszek Fenikowski, „Przekłady 3 tekstów poetyckich z języka niemieckiego"
Teczka zawiera tłumaczenia utworów następujących poetów:
- Ferdinanda Gregoroviusa, *Pochód Polaków* (1892), k. 1,
- Jerzego Filipa Telemanna, *Bakałarz. Komiczna kantata,* k. 2-7,
- Artura Schillinga, *Cztery prawdy*, k. 8, wycinek prasowy.

R-907

Pol., czerwiec 1976, masz., 21x30 cm, k. 5
Franciszek Fenikowski, „Artykuł o Gdyni"
Odręczne poprawki autora.

R-909

Pol., (1951), oryg. i kopia masz., 21x30 cm, k. 6
Franciszek Fenikowski, „Odczyt o Żeromskim"
Odręczne poprawki autora.

R-911

Pol., br. daty, kopia masz., 21x30 cm, k. 2
Franciszek Fenikowski, „Recenzja powieści *Der Schatz des Piraten*

R-932

Pol., br. daty, kopia masz., 21x30 cm, k. 4
Franciszek Fenikowski, „Recenzja telewizyjnej adaptacji *Smugi cienia* przygotowanej przez K. Łastawieckiego"

R-933

Pol., br. daty, masz., rkps., 21x30 i mniej., k. 47
„Recenzje utworów napisanych przez Franciszka Fenikowskiego"
Recenzje napisali m.in.: Marian Brandys, Aleksander Gieysztor, Michał Sumiński, Gerard Labuda, Hieronim Michalski, J. Matuszewski.

R-934

Pol., br. daty, kopia masz., 21x30 cm, k. 3

Franciszek Fenikowski, „Recenzja sztuki teatralnej *Tu mówi Tajm*yr, wystawionej w Teatrze Kameralnym w Sopocie"

R-1048

Pol., 1944-1960, masz., rkps., wycinki prasowe, druk, 20,5x30 cm, k. 25, brulion
Franciszek Fenikowski, „Udział w życiu kulturalnym i społecznym w okresie studiów"
Opracowała I. Fenikowska. (Od 1945 r. – okres studiów, księga I). W brulionie znajdują się klejone 3 fragm. masz., 34 wycinki prasowe i 2 druki.

R-936

Pol., niem., 1945-1982, masz., wycinki prasowe, k. 162
Franciszek Fenikowski, „Wycinki prasowe wierszy publikowanych w prasie. Księga II"
Opracowała I. Fenikowska. Do księgi wklejono 532 wycinki prasowe, 1 masz.; 10 wycinków w dużym formacie pozostało niewklejonych.

R-937

Pol., 1945-1982, rkps., 21x30 cm, k. 23, skorowidz
Franciszek Fenikowski, „Skorowidz wierszy opracowany przez Irenę Fenikowską"

R-940

Pol., br. daty, rkps., masz., 12x17,5 cm i mniej, k. 56, 51, 2 tomy
Franciszek Fenikowski, „Notesy adresowo-telefoniczne" (92 sztuki)

R-944

Pol., 1983, masz., rkps., 21x29 cm i mniej., k. 451
Franciszek Fenikowski, „Katalog wierszy opublikowanych w tomikach poetyckich"
Opracowała I. Fenikowska.

R-946

Franc., niem., ros., br. daty, 21x30 cm, k. 17
Franciszek Fenikowski, „Przekłady utworów pisarza na języki: francuski, niemiecki i rosyjski"
Przekładów dokonali: Line Carmineti-Nawrocka – na j. franc., Jerzy Farino – na j. ros., Erich Fabian i Artur Schilling – na j. niem.

R-981

Pol., po 1982 r., masz., 21x30 cm, k. 44
„Protokół przekazania księgozbioru i pamiątek po pisarzu Bibliotece Wyższego Seminarium Duchownego SAC w Ołtarzewie"

R-982

Pol., listopad 1985, rkps., masz., druk, wycinki prasowe, 39x22 cm i mniej., k. 127
Franciszek Fenikowski, „Nagrody, wyróżnienia i odznaczenia pisarza"
Opracowała I. Fenikowska.

R-1046

Pol., br. daty, rkps., masz., 14x20 cm, k. 20
Franciszek Fenikowski, „Pseudonimy, kryptonimy i godła konkursowe pisarza'
Opracowała I. Fenikowska, uzupełniła B. Wojewódka.

R-1052

Pol., 1954, rkps., 21x33 cm, k. 2
Lech Bądkowski, „Życzenia urodzinowe dla Franciszka Fenikowskiego'

R-1054

Pol., kasz.-pom., br. daty, masz., 21x30 cm, k. 2
„Słowniczek wyrazów kaszubsko-pomorskich"

R-1055

Pol., po 15.11.1982, masz., 21x30 cm, k. 8
„Nekrologi, artykuły pośmiertne o Franciszku Fenikowskim"

R-1057

Pol., druk, masz., 56 wizytówek, 7 zapisków z adresami, 7x17 cm i mniej., k. 63
Franciszek Fenikowski, „Wizytówki i zapiski adresowe"

R-1058

Pol., listopad 1984, przewodnik bibliograficzny, telegram, 20,5x14,5 cm i mniej., k. 8
„Materiały związane z I Żukowskim Konkursem Recytatorskim Poezji i Prozy im. Franciszka Fenikowskiego"

R-1063

Pol., br. daty, masz., rkps., odb. Kserograf., 21x30 cm i mniej., k. 114
Irena Fenikowska, „Zestawienia twórczości, życiorysy i wykaz nagród F. Fenikowskiego"

R-1064

Pol., 1982, 21x30 cm, k. 2
„Dyplom jubileuszowy Franciszka Fenikowskiego z okazji 60-tej rocznicy urodzin"
R-1100

CZĘŚĆ DOKUMENTACYJNA

I. Dokumenty rodzinne i osobiste

Pol., niem., 1921-1986, rkps., masz., druk, 28 dokumentów 3 części, k. 7, 27, 17
Franciszek Fenikowski, „Dokumenty rodzinne dotyczące rodziców pisarza i jego żony"
Cz. 1. Dokumenty dotyczące matki – Zofii z Malkowskich Fenikowskiej (z lat 1921-1975), 6 dokumentów.
Cz. 2. Dokumenty dotyczące ojca – Mariana Fenikowskiego (z lat 1912-1972), 13 dokumentów.
Cz. 3 Dokumenty dotyczące żony Ireny z Hozakowskich Orzechowskiej – Fenikowskiej (z lat 1978-1986), 9 dokumentów.
R-918. Cz.1-3

Pol., do 1939, rkps., masz., druk, k. 45, 16 dokumentów
Franciszek Fenikowski, „Dokumenty osobiste i rodzinne do 1939 roku"
Teczka zawiera m.in. drzewo genealogiczne opracowane przez F. Fenikowskiego, dzieje rodowe rodziców, akt urodzenia i świadectwo chrztu, świadectwa szczepień przeciwko ospie, dowód osobisty, zaświadczenie o stanie zdrowia, legitymację szkolną.
R-913

Pol., niem., 1939-1944, rkps., masz., druk, k. 26, 14 dokumentów
Franciszek Fenikowski, „Dokumenty osobiste dotyczące okresu wojny i okupacji"
Układ I. Fenikowska.
R-914

Pol., franc., 1945-1986, rkps., masz., druk, k. 91, 48 dokumentów
Franciszek Fenikowski, „Powojenne dokumenty osobiste"
W teczce znajdują się m.in. różne legitymacje, potwierdzenie tożsamości i zameldowania, książeczka wojskowa, wkładka paszportowa, dokumenty rozwodowe z 1953 r., skrócone akty małżeństwa i zgonu, oświadczenie pisarzy gdańskich w sprawie wydarzeń marcowych w Warszawie w 1968 r., kopie podań o zezwolenie na wyjazdy zagraniczne.
R-915

Pol., rum., 1946-1974, rkps., masz., druk, k. 30, 14 dokumentów
Franciszek Fenikowski, „Powojenne dokumenty osobiste związane z pracą zawodową pisarza"
Układ I. Fenikowska. W teczce legitymacje różnych wydawnictw i redakcji.
R-916

Pol., 1948 – br. daty, masz., rkps., druk, 23 dokumenty, k. 29
Franciszek Fenikowski, „Powojenne dokumenty osobiste związane z pracą społeczną pisarza"
W teczce dokumenty potwierdzające udział pisarza w różnych organizacjach, instytucjach kulturalnych i stowarzyszeniach, w Kongresie Kultury Polskiej i w pracach Rady Kultury i Sztuki. Układ I. Fenikowska.
R-917

Pol., 1971-1982, masz., masz. powielony, 21x30 cm i mniej., k. 43
Franciszek Fenikowski, „Materiały dotyczące współpracy ze Zrzeszeniem Kaszubsko-Pomorskim"
W teczce znajdują listy do i od ZK-P, zaproszenia, podziękowania, umowy wydawnicze, regulamin obrad Walnego Zjazdu Delegatów ZK-P w Gdańsku (1971 r.), sprawozdanie z działalności.
R-935

Pol., 1944-1960, masz., rkps., wycinki prasowe, druk, 20,5x30 cm, k. 25, brulion
Franciszek Fenikowski, „Udział w życiu kulturalnym i społecznym w okresie studiów"
Opracowala I. Fenikowska. (Od 1945 r. – okres studiów, księga I) W brulionie znajdują się klejone 3 fragm. masz., 34 wycinki prasowe i 2 druki.
R-936

Pol., 1960-1981, rkps., masz., masz. powielony, druk, 68 dokumentów życia społecznego, k. 160.
Franciszek Fenikowski, „Udział pisarza w życiu literacko-kulturalnym"
Układ I. Fenikowska.
R-983

Pol., 1951-1972, rkps., druk, 19 dokumentów, k. 19
Franciszek Fenikowski, „Rachunki imienne pisarza"
R-984

II. Listy i korespondencja

Pol., 1946-1983, rkps., masz., masz. powielony, druk, wycinki prasowe, k. 367, 296 listów

Franciszek Fenikowski, „Dokumenty, listy i korespondencja dotycząca działalności literackiej i wydawniczej"

Układ I. Fenikowska. W tomie listy i korespondencja od i do następujących:

- wydawnictwa: PAX, MON, KAW, „Czytelnik", „Nasza Księgarnia", „Wydawnictwo Morskie", „Wydawnictwo Literackie", „Wydawnictwo Poznańskie", Wydawnictwo „Sport i Turystyka", „Interpress";
- redakcje czasopism: „Nurt", „Tygodnik Kulturalny", „Twórczość", „Życie Literackie", „Literatura";
- instytucje: WRN w Gdańsku, red. Programów Lit. i Publicystyki Kult. w Radio Gdańsk, Państwowy Teatr Lalki „Tęcza" w Słupsku, Teatr Muzyczny w Gdyni, ZAiKS.

R-918

Pol., franc., niem., szwedzki; 1946-1982, rkps., masz., 512 listów, k. 165, 221, 90, 59, t. 1-4

Franciszek Fenikowski, „Korespondencja od różnych osób i instytucji"

T. 1: A-M 126 listów, k. 165

Aleksandrowicz Jarosław 1977, k. 1; Antoniewicz Roland Józef (3) 1971-1972, k. 2-4; Bądkowski Lech (4) 1953-1978, k. 5-9; Bejraszewska Danuta 1977, k. 10-11; Bernstorff Erik 1967, k. 12; Biblioteka Publ. w Poznaniu 1972, k. 13; Biela Emil 1982, k. 14; Biernacka Halina 1967, k. 15; Bork Bolesław 1971, k. 16; Borowikowa Maria 1972, k. 17; Bukowski Andrzej 1971-1981, k. 18-24; Burek Jacek 1981, k. 25-26; Capik Ninel 1980 (2), k. 27-30; Christiansson Eric 1966, k. 31; Dudziak Wiktoria (b. daty), k. 32; Fenikowska Aleksandra (3) 1975, k. 33-35; Fenikowska Zofia 1972, k. 36; Fiszer Edmund 1964, k. 37; Fleszar Teresa (11) 1953-1974, k. 38-56; Floreasca Galea [1972 lub 1975 – B.W.], k. 57; „Głos Wybrzeża" 1974, k. 58; Gniazdowski Włodzimierz 1974, k. 59; Goluch Joanna 1978, k. 60; Grabowska Ewa (b. daty), k. 61; Gregorek Marian 1976, k. 62; Grzybowski Bogdan Jan 1978, k. 63; Hannowa Hanna (11) 1970-1979, k. 64-75; Jack Przemysław (2) 1973-1977, k. 76-77; Jankowska Izabella 1972, k. 78-79; Jankowski Zbigniew (4) 1974, k. 80-83; Kamiński Tadeusz (2) 1977, k. 84-85; Kann Maria (4) 1974-1975, k. 86-90; Kiedrowski Wojciech (4) 1978-1981, k. 91-95; Kolińska-Sochaczewska Krystyna (31) 1970-1975, k. 96-132; Kołodziejke Stefan 1953, k. 133; Kowalczykowa Jadwiga (b. daty), k. 134-135; Krzysztoń Jerzy 1976, k. 136-137; Landowski Leon (2) 1975-1976, k. 138-139; Leszczyński W. 1974, k. 140; Łubiarz Mirosław (b. daty) k. 141; Majchrzak Janina 1973, k. 141-143; Majkowska

Witosława 1959, k. 144-150; Mikulska-Klon Elżbieta 1973, k. 151; Morcinek Gustaw 1955, k. 152-153; Multański Tadeusz (7) 1972-1981, k. 154-165.

T. 2: N-Ś 160 listów, k. 221

Necel Augustyn (6) 1970-1972, (b. daty), k. 1-7; Orzechowscy Barbara i Krzysztof (b. daty), k. 8; Osowski Stanisław 1975, k. 9; Ossowski Jerzy (b. daty), k. 10; Ostrowska Róża 1967, k. 11-12; Ostrowski Henryk 1970, k. 13; Puchalczak-Wyderko (5) 1976-1977, (b. daty), k. 14-20; Pierchlewiczowa 1982, k. 21; Pobkowska Anna 1982, k. 22; Pollak 1970, k. 23-24; Porazińska Tarsylia 1971, k. 25; Poteracka Maria (4) 1974, (2 b. daty), k. 26-29; Prais Mieczysław 1972, k. 30; Prorok Leszek (2) 1976-1979, k. 31-33; Prószyński Zygfryd (2) 1977, k. 34-35; Puzdrowski (?) (b. daty), k. 36; Sieran Teresa (35) 1955-1968, k. 37-76; Skrupski Hieronim i Wanda 1980, k. 77; Sierżęga Zyta 1978, k. 77; Sitek Andrzej 1978, k. 79; Skuszanka Krystyna (2) 1974, k. 80-82; Stachura Jan (3) 1970-1974, k. 83-85; studenci polonistyki w Bukareszcie (2) 1955-1958, k. 86-88; Staszków Jan 1953, (b. daty), k. 89-95; Szczawiej Jan 1986, k. 96; Szczublewski Józef (b. daty), k. 97-98; Szleyen Zofia (b. daty), k. 99-100; Sztaudenger-Kaliszewicz (8) 1971-1975, (b. daty), k. 101-115; Szwoch Ryszard 1979, k. 116; Szymański Zbigniew (42) 1967-1979, (3 b. daty), k. 117-183; Świerzyński Adam (27) 1970-1976, (7 b. daty), k. 184-221.

T. 3: T-Ż, 72 listy, k. 90

Telega Stanisław (2) 1977-1979, k. 1-2; Teresińska Izabella (5) 1968-1982, k. 3-9; Tomaszewska Jadwiga (2) 1976, k. 10-11; Trojanowska Izabella (b. daty), k. 12; Turkawski Leonard (4) 1976, k. 11-17; Tuwim Julian 1949, k. 18-19; Twardowski Marian (2) 1978-1979, k. 20-21; Urbanowicz W. 1970, k. 22; Ussarowski Marian i Iza (2) 1972, k. 23-24; Walczak Alina (8) 1973-1980, k. 25-32; Werra Krystyna 1979, k. 33; Wicherkiewiczona Maria (4) 1957-1958, (b. daty), k. 34-39; Wieliczko W. 1978, k. 40; Witkowska Regina (2) 1970-1980, k. 41-42; Wlazłowska Epstein Maria (2) 1969, k. 43-45; Wojew. I Miejska Biblioteka Publiczna w Gdańsku 1975, k. 46; Wójtowicz Aleksander 1979, k. 47-49; Wydawnictwo Morskie 1975, k. 50; Zawanowska Krystyna (21) 1969-1976, k. 51-77; Zechenter Witold 1974, k. 78-79; ZLP 1975, k. 80; Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie (2) 1972-1975, k. 81-82; Żesławski Władysław (5) 1971-1974, b.d., k. 83-88; Żochowski Jerzy 1975, k. 89-90.

T. 4: 54 korespondencje od NN, k. 1-59

R-919. T. 1-4

Pol., 1959-1977, rkps., masz., wycinki prasowe, k. 90 listów, k. 201

Franciszek Fenikowski, „Listy do rodziny"

Zofia Fenikowska 1959, k. 1; Marian Fenikowski 1967, k. 2; Irena Orzechowska-Fenikowska 1975-1977, (b. daty), k. 3-201

R-920

Pol., 1954-1981, rkps., masz., 23 listy, k. 29
Franciszek Fenikowski, „Listy do różnych osób, towarzystw i intytucji"
Aleksandrowicz Jarosław 1977, k. 1; Burek Jacek 1981, k. 2; Kamiński Tadeusz 1977, k. 3; Kierowniczka „Domu Książki" w Sopocie 1979, k. 4; Komendant Szkoły Morskiej w Gdyni 1966, k. 5; Prószyński Zygfryd 1977, k. 6; Stowarzyszenie Działaczy Kultury Morskiej 1976, k. 7; Szymański Zbigniew 1977, k. 8-9; Walczak Alina (2) 1977, k. 10-11; Wójtowicz Aleksandra 1979, k. 12; Wyderko Elżbieta 1977, k. 13; listy F. Fenikowskiego do NN 1975-1980, k. 14-29.
R-921

Pol., 1954-1987, rkps., masz., 15 listów, k. 18
Irena Fenikowska, „Listy do różnych osób"
Franciszek Fenikowski (6) 1975-76, k. 1-8; listy od NN k. 9-18.
R-922

Pol., 1979-1987, rkps., masz., 11 listów, k. 14
Irena Fenikowska, „Korespondencja od różnych osób"
Kiszczak Tadeusz 1984, k. 2; Kolińska-Sochaczewska Krystyna i Włodek (b. daty), k. 3; Turkawski Leonard 1982, k. 4; Wyderko Elżbieta 1977, k. 5-6; listy od NN, k. 14.
R-923

Pol., 1978-1981, rkps., 43 listy, k. 47
Irena i Franciszek Fenikowscy, „Korespondencja od różnych osób"
Listy od następujących: Bortnowska z Grabowskich Maria, (b. daty), k. 1; Kolińska-Sochaczewska Krystyna 1981, k. 2; Multańscy Krystyna i Tadeusz 1979-1981, k. 3-5; Szymański Zbigniew 1978-1980, k. 6-14; Świerzyńscy 1982, k. 15; Teresińska Izabella 1981, k. 16; Trojanowska Izabella 1979-1982, k. 17-21; Turkowski Leonard 1981-1982, k. 22-31; Walczak Alina 1979-1981, k. 32-35; listy od NN 1978-1981, k. 36-47.
R-924

Pol., 1958-1976, rkps., k. 44
Irena Fenikowska, „Notatki z listów Franciszka Fenikowskiego do Krystyny Zawanowskiej"
R-925

Pol., 1982-1989, rkps, 7 listów, k. 14
Irena Fenikowska, „Listy do i korespondencja od Izabelli Trojanowskiej"
R-926

Pol., 1967-1981, masz., rkps., druk, masz. powielony, 30 listów, k. 55
Franciszek Fenikowski, „Korespondencja od Związku Literatów Polskich"
Oddziały w Gdańsku, Olsztynie, Zarząd Główny w Warszawie. W teczce także Statut ZLP i pokwitowanie składek członkowskich za VII i XII 1981 r.
R-927

Pol., 1971-1983, masz., masz. powielony, odb. kserograficzne, druk, 34 listy, k. 85
Franciszek Fenikowski, „Korespondencja od Stowarzyszenia Marynistów Polskich"
Układ I. Fenikowska, w teczce informacje o działalności Stowarzyszenia, komunikaty, zaproszenia, zamówienia utworów literackich, materiały ze zjazdu jubileuszowego (1968-1978) w Warszawie w 1978 r.; informacje o planowanej działalności.
R-928

Pol., 1977-1982, masz., rkps., odb. kserograficzne, druk, 46 listów, 60 dokumentów, k. 119
Franciszek Fenikowski, „Listy i korespondencja w sprawach finansowych do i od różnych instytucji"
Układ I. Fenikowska. W teczce m.in. listy do ZAiKS, Inst. Wydaw. „Nasza Księgarnia", Wyd. MON, „Wyd. Morskie", RSW Prasa – Książka – Ruch Oddziały w Gdańsku, Warszawie, Bydgoszczy, NBP i PKO Oddz. w Warszawie.
R-929

Pol., 1951-1979, rkps., masz., druk, 24 listy, k. 65
Franciszek Fenikowski, „Listy i korespondencja w sprawach mieszkaniowych"
R-930

Pol., 1951-1971, rkps., masz., 22 listy, 7 fragm., k. 48
Marian Fenikowski, „Listy do Franciszka Fenikowskiego. Korespondencja rodzinna"
R-931

Pol., 1926-1975, rkps., 5 listów, k. 6
„Korespondencja różnych osób". Listy od następujacych:
- Leszczyński Karol do NN, br. daty, k. 1;
- Rogala Wick do Stanisława Podjarskiego, 1954, k. 2;
- Rogala Wick do NN, 1950-1054, k. 3-5;
- NN do Józefa Winnickiego, 1926, k. 6.
R-1061

III. Fotografie

Pol., po 15.11.1982, masz., rkps., druk, 31,5x24 cm, k. 21
Marian Fenikowski, „Album poświęcony pamięci pisarza"
Opracowała Irena Fenikowska.

R-945

Fotografie czarno-białe stron tytułowych książek Franciszka Fenikowskiego. 9x14 cm, 52 sztuki.

R-1101

Fotografie czarno-białe stron tytułowych książek Franciszka Fenikowskiego w gabinecie pisarza pod portretem autora. 9x14 cm, 32 sztuki.

R-1102

Fotografie czarno-białe opisane przez Irenę i Franciszka Fenikowskich. 9x13,5 cm i mniej, 84 sztuki.

R-1103

Fotografie czarno-białe z różnych podróży zagranicznych pisarza. Zdjęcia nieopisane.

R-1104

Fotografie czarno-białe przedstawiające urządzenie gabinetu pisarza w Warszawie przy ulicy Krasickiego. 9x13,8 cm i mniej., sztuk 32.

R-1105

Czarno-białe fotografie osobiste Franciszka Fenikowskiego. 20,8x28 cm i mniej. sztuk 12.

R-1106

Fotografie barwne (sztuk 1) i czarno-białe (sztuk 12) rodziny Franciszka Fenikowskiego. 10,5x15 cm.

R-1107

Fotografie czarno-białe różnych obiektów architektonicznych (kamienica, w której mieszkał pisarz, Teatr Muzyczny w Gdyni). 7,5x10,5 cm, sztuk 9.

R-1108

IV. Twórczość innych

Pol., br. daty, masz., rkps., 20,5x32 cm i mniej, k. 203
Trestam Dr, *Biblia nowoczesnej kobiety*

Według Ireny Fenikowskiej jest to dzieło Mariana Fenikowskiego.
R-943

Pol., br. daty, kopia masz., 21x30 cm, k. 6
Nieznany autor, „Kaszubi w oczach Franciszka Fenikowskiego'
R-988

Pol., br. daty, masz. powielony, 21x30 cm, k. 51
Bartlett Basil, *Jak pisać dla telewizji*
R-989

Pol., br. daty, masz., rkps., 21x30 cm, k. 17
Lech Bądkowski, *Źródła oliwskie. (Fontes Olivenses) – najstarsze zapisy powstałe na Pomorzu Gdańskim*
Tłum. z łacińskiego Franciszek Fenikowski.
R-990

Pol., br. daty, masz., 21x30 cm, k. 82
Jan Batory, Henryk Hechtkopf, „Podhale w ogniu" (Scenariusz filmowy)
R-991

Pol., przed 29.03.1947, masz., 21x30 cm, k. 17
Tadeusz Ostaszewski, *Przemówienie obrońcy Rudolfa Hoessa wygłoszone 29 III 1947 r. przed najwyższym Trybunałem Narodowym*
R-992

Pol., 1977-1978, rkps., masz., wycinki prasowe, 21x30 cm i mniej., k. 35
Kazimierz Kretowicz, *Morze i ziemia*. Wyboru dokonał i do druku przygotował Franciszek Fenikowski
R-993

Pol., br. daty, kopie masz., 21x30 cm, k. 34
Maria Poteracka-Manikowska, Projekt konspektu pracy doktorskiej na temat: „Gdańsk w twórczości Franciszka Fenikowskiego", pisanej pod kierunkiem prof. dr. Andrzeja Bukowskiego

R-994

Pol., br. daty, 21x30 cm, k. 19
Jerzy Afanasjew, *Szczęście*. Audycja literacka

Pol., br. daty, masz., 21x30 cm i mniej., k. 10
T. Z. Kalińska-Delingowska, „Wiersze"

R

Pol., 1973-1975, rkps., masz., 21x30 cm i mniej., k. 213
Zbigniew Szymański, „Utwory poetyckie, dramatyczne i prozatorskie'

R-997

Pol., [1950 – B.W.]], wycinki prasowe, 5x15,5 cm i mniej., k. 32
Antoni Suchanek, „Ludzie Wybrzeża"

Pol., 22.08.1959, masz., rkps., 21x30 cm, k. 18
Józef Wawrzyńczyk, *Relacja w działalności »Tajnego Hufca Harcerzy« w ruchu oporu na Wybrzeżu w latach 1919-1945*

R-1047

Pol., br. daty, kopia masz., rkps., 21x30 cm, k. 4
Aleksander Prochanow, *Rybacy. (Opowiadanie)*. Tłum. Zdzisław Reszelewski

R-1049

Pol., br. daty, masz., 21x30 cm, k. 1
Alina Dalewicka, *Samotność portretu*. Odpowiedź Panu Franciszkowi Fenikowskiemu na Jego wiersz *Wyzwanie*

R-1050

Pol., br. daty, kopia masz., 21x30 cm, k. 1
Barbara Sokalówna, *Baba Dimka z Sozopola*

R-1051

Pol., 1971, masz., 21x30 cm, k. 3
Mieczysław Wachowiak, „List otwarty informujący o rozpoczęciu protestu głodowego"

R-1056

IWONA WARKOCKA

PRZYSŁOWIA W PROZIE ANNY ŁAJMING OZDOBA CZY POTRZEBA TEKSTÓW?[1]

Autor *Pana Tadeusza*, jakkolwiek tylko przygodnie zajmował się w twórczości poetyckim komentowaniem znanych przysłów, to w poemacie soplicowskim, tej skarbnicy dawnego obyczaju szlacheckiego, wyznaczył przysłowiom miejsce poczesne. Zaświadcza o tym dowodnie obliczenie statystyczne, dokonane przez dr. Stanisława Świrko, współtwórcy *Nowej księgi przysłów polskich* – trzy procent wierszy.

Statystyka, mimo że ważna i coraz ważniejsza, o czym świadczy popularność różnego rodzaju sondaży, mówiąc o ilości danego składnika, pomija milczeniem jego jakość i funkcję, co wydaje się znacznie istotniejsze. Jeśli posługujemy się przykładem naszej epopei, warto rzecz kontynuować, bo okaże się owo spostrzeżenie zasadnym. Poemat bowiem zaczyna się cytatem z fraszki Jana Kochanowskiego o „szlachetnym zdrowiu" i kończy się cytatem z bajek: „i ja tam byłem", czyli zwrotami, które stały się przysłowiami. *„Te dwa punkty wyznaczają rolę przysłowia w «Panu Tadeuszu», stosowanego jako narzędzie służące do wyodrębniania pierwiastków obcych kulturze szlachecko-staropolskiej. Rys to bowiem uderzający, iż przysłowiami posługuje się kapitan Rykow, i to rosyjskimi, które akcentują obcość zjawisk, wkraczających w świat soplicowski"*[2]. W taki sposób o funkcji przysłów w naszej epopei narodowej mówi ich doskonały znawca Julian Krzyżanowski.

I jeśli zasugerowani jego metodą, polegającą na częstych paralelach w zakresie różnych zjawisk literackich, spojrzymy na interesującą nas prozę Anny Łajming, to będziemy chcieli przywołać jedno z jej opowiadań – *Burzliwy dzień*.

Podobnie jak w Mickiewiczowskim poemacie, przysłowia spinają tutaj klamrą fabułę wspomnianego opowiadania A. Łajming, choć oczywiście z racji określonej

---

Przygotowuję monografię o paremiologii w całej twórczości Anny Łajming. W tej pracy dla jasności wywodu (i oczywiście ze względu na konieczność ograniczenia objętości tekstu) skupiam uwagę jedynie na jednym tomie, *Od dziś do jutra*, sądząc, że podana tu egzemplifikacja może już służyć do uogólnień.

J. Krzyżanowski, *Dzieje przysłowia polskiego w toku pięciu wieków*, [w:] *Nowa księga przysłów polskich*, t. 1-4, Warszawa 1969-1978, wstęp, s. XXVII.

formy, tekst ten jest miniaturowy w porównaniu z epopeją A. Mickiewicza. Rozpoczynają i kończą to opowiadanie dwa przysłowia, oba oparte na najprostszym obrazie słownym – porównaniu i zbliżonej wymowie, dotyczącej sytuacji upragnionej, choć przydarzającej się tak rzadko, że aż nieprawdopodobnej:

na początku – *„Przëdarzil sę zôróbek jak slepi kurze zarno"* (AŁ 195)[3],

na zakończenie – *„Kapnął nóm zôróbek jak manna z nieba"* (AŁ 200).

Upragniony zarobek – koszenie łąki – zapowiadał się, co jest sprawą istotnej wagi, u swego znajomego Kaszuby z pobliskiej wsi Smôrzewo i wymagał przygotowań – zakupów w mieście, które ku rozpaczy bohaterów nie doszły do skutku. Upragniony zarobek zaistniał więc w sferze niespełnionych oczekiwań, natomiast na wyciągnięcie dłoni tym samym bohaterom przydarzył się inny zarobek, bowiem handlarz sam przybył do wsi i skupował żywność. Ten zarobek był tak realny jak ów człowiek, który stał otoczony wieśniakami i zachęcał ich do sprzedaży swego masła, jaj i drobiu. Cóż więc powstrzymywało ludzi potrzebujących pieniędzy jak „diôcheł" duszy? Czego się obawiali?

„Żebë na tim nie wińc jak Zôbrocci na mëdle".

„Ostrożnoscë nigdy ni ma za wiele". (AŁ 197)

W sferę swojskości, kaszubskości wkracza inny żywioł – obcość i o tym ostrzegają zacytowane wyżej przysłowia, bo handlarzem był „cëdzy" i „gôdôł z wësoka", „jak je cëdzy, to je lëcho, oszukô, uroczi i jesz przeklnie", toteż Kaszubi nic mu nie sprzedali. Ze smutkiem i rozgoryczeniem wspominali tylko swój zarobek, który niebo im zesłało jak biblijną mannę, a który nie doszedł do skutku. Ostatnie przysłowie nawiązujące do pierwszego wskazuje, że zdarzenie, okazja do zarobku, tak namacalna, że trudno o lepszą, w niczym nie zmieniła ich postawy podejrzliwości i nieufności w stosunku do antków. Trzeźwi i praktyczni Kaszubi byli w tym wypadku nieprzejednani. Swojemu, mówiącemu po kaszubsku, wybaczyli wiele, by zarobić. Z pokorą znosili opryskliwość, panoszenie się, krętactwa handlarza z opowiadania *Grzybnik*, które swą wymową wyraźnie koresponduje, moim zdaniem, z fabułą *Burzliwego dnia*. Wspomniany problem niemal groteskowo oświetla też opowiadanie *Grosz*, a jego przesłanie kojarzyć się może jedynie z biblijnym źdźbłem w oku cudzym i belką niedostrzeżoną w swoim oku.

Dwa żywioły: swojski i obcy, do których prezentacji tak dowodnie przyczyniło się zastosowanie przysłów w poemacie soplicowskim, na mniejszą oczywiście skalę występuje w prozie A. Łajming, a jego ilustrację odnajdujemy przede wszystkim w opowiadaniu *Burzliwy dzień*, gdzie dostrzec można analogiczną funkcję przysłów.

Miejsce występowania przysłowia w opowiadaniu odgrywa więc rolę znaczącą, choć jego jakość rolę nie mniejszą. We wspomnianym przykładzie przysłowia

A. Łajming, *Od dziś do jutra,* Gdańsk 1976, s. 195. Wszystkie cytaty za tym wydaniem oznaczam w tekście skrótem AŁ, cyfry odsyłają do strony.

spinały klamrą fabułę opowiadania i prowokowały użycie innych, ale to w interesującej nas prozie rzadki przykład funkcji tego tworu językowo-literackiego. Częściej występuje on w roli podsumowującej treść opowiadania, do którego tworzy komentarz lub konkluzję, lapidarny wniosek, pojawiając się na końcu tekstu. Zyskuje na tym, zarówno w pierwszym jak i drugim przypadku, zwartość i wyrazistość kompozycji. Można powiedzieć, że wówczas przysłowie puentuje opowiadanie. Czynić to może w dwojaki sposób: potwierdzając jego treść, przy czym semantyka przysłowia jest zbieżna z myślą główną opowiadania lub też potwierdzając myśl opowiadania, przysłowie przenosi ją w inny rejestr wyobrażeń i wówczas zależność staje się metaforyczna, a owo potwierdzenie odbywa się przez analogię. Teoretycznie tę funkcję przysłowia opracował Paul Zumthor, autor artykułu *Przysłowie jako epifonem*, przedstawiającego funkcję przysłowia jako figury retorycznej. Jego tłumaczenie znalazło się w „Pamiętniku Literackim" z 1978 r.[4] Autor sformułował w nim zasady zależności między opowiadaniem a przysłowiem, które zostało w tym opowiadaniu użyte na podsumowanie pewnej zamkniętej części tekstu lub na jego zakończenie. Sądzę, iż spostrzeżenia te mają tak duży stopień ogólności, że mimo ich odniesienia do twórczości wielkich retoryków francuskich, można poczynić próby wykorzystania tych myśli w interesującej nas kwestii.

Użycie większej ilości przysłów w tekście zaciera znaczenie tego najważniejszego – korespondującego z myślą główną opowiadania. Tak jest w interesującej nas prozie A. Łajming. Jednak nie wydaje się fakt ów uchybieniem. Stroniąca od wszelkiego rodzaju moralizowania autorka (przynajmniej w tomie *Od dziś do jutra*) dba o klimat swobody i naturalności, włączając przysłowia w tok dialogów swych bohaterów, którzy raz po raz odwołują się do pewnych „prawd" tradycyjnych, z którymi są zgodni, chociaż nie stanowi to reguły. Retoryczność przysłowia jako tworu o pewnej ustalonej strukturze i treści uniwersalnej zostaje w tej sytuacji przytłumiona, jego funkcja dydaktyczna także. W opowiadaniach A. Łajming nie ma schematu, jeśli chodzi o użycie przysłów, nie wszystkie odnoszą się do myśli głównej opowiadania, często podsumowują one część dialogu, zdarzenie, rzucają światło na osobowość postaci. Refleksja co do ich roli przychodzi nie bez głębszego zastanowienia.

Jest jednak w prozie A. Łajming wyrazisty przykład wspomnianych ustaleń teoretycznych P. Zumthora. Stanowi go opowiadanie *Na jarmarku*. Tu przysłowie, występujące w pozycji końcowej tekstu, jest potwierdzeniem myśli przedstawionej w opowiadaniu. Są to więc myśli identyczne, innymi słowy potwierdzenie następuje przez to samo.

Przysłowie najważniejsze – finalizujące ten tekst – zapowiadają wcześniej inne przysłowia, tworzące specyficzny klimat, tego jedynego w swoim rodzaju zdarze-

---

P. Zumthor, *Przysłowie jako epifonem*, „Pamiętnik Literacki", 1978, z. 4.

nia, które sygnalizuje już tytuł opowiadania – jarmarku. Świat jarmarku to zupełnie inny świat, w niczym nieprzypominający biedy, szarości i jednostajności egzystencji mieszkańców odległych od siebie leśnych pustków. Jest wesoły, choć krzykliwy i pełen zgiełku. To miejsce towarzyskich spotkań, handlu, pieniądza i to czasem tego łatwego, wygranego na loterii. Jakże więc nie skorzystać z obecności w tym lepszym ze światów? Pokusa jest silniejsza niż wszelkie racjonalne ustalenia dokonywane wcześniej, zanim się jeszcze jego progów nie przekroczyło. Pokusa, by zaspokoić skryte marzenia, nawet te małe, poczuć choć trochę radości, której na co dzień nie sposób doświadczyć. Z trudnością zarobione pieniądze, przeznaczone na niezbędne w gospodarstwie przedmioty, nie często trafiają do miejsca swego przeznaczenia. By szczęściu wyjść naprzeciw i je pomnożyć, zostają w efekcie wchłonięte przez loterię lub przeznaczone na kupno kapelusza, choć jest w nim zimno i wygląda się cudacznie albo fosforyzującej broszy, która przypomina kwiatek przy kożuchu i to nędznym.

W efekcie trzeba stwierdzić ze zdziwieniem, że:

„Po dëtkach jak po psy duszë, jakbë pëczą trzasł!" (AŁ 215)

A po chwili przerażającego otrzeźwienia przychodzi czas gorzkiej refleksji:

„Mądry po jarmarku". (AŁ 216)

Refleksja to jednak zbyt późna, choć następny jarmark, kto wie, czy nie zakończy się nią powtórnie, bo świat pozoru i ułudy jest przecież tak nęcący.

Ostatnie przysłowie, wypowiedziane nie bez satysfakcjonującej złośliwości przez bohaterkę opowiadania *Na jarmarku*, było skierowane do męża, bo to on stał się ofiarą oszołomienia jarmarkiem i własną naiwnością. W drodze do domu z nieudanego jarmarku towarzyszyła małżeństwu cisza i smutek, a ciemności oświetlała fosforyzująca brosza na szyi kobiety, niemy znak jej cichych tęsknot.

Ostatnie przysłowie w pełni więc potwierdziło myśl przewodnią opowiadania o naiwności ludzkiej, ale też o małych marzeniach i wielkiej potrzebie ich zaspokojenia.

Trzeba dodać, że semantyka tego przysłowia w niczym nie odbiegała od sfery znaczeń, którą reprezentowało przesłanie opowiadania, choć nie zawsze tak się dzieje. Czasem przysłowie potwierdza myśl główną, lecz przenosi ją w inny rejestr wyobrażeń. Wyrazisty tego przykład odnajdujemy w opowiadaniu *Granica*, gdzie zależność między analizowanymi składnikami układu binarnego: przysłowie – myśl główna jest metaforyczna.

Przysłowie, korespondujące z myślą przewodnią opowiadania, znajduje się w części końcowej tekstu *Granica* i swą semantyką może zaskoczyć mało wyrobionego czytelnika. Przysłowie nawiązuje bowiem do jedzenia czy ucztowania, podczas gdy bohater opowiadania wraz ze swym druhem, równie biednym jak on i równie spragnionym zarobku, nie przekradali się przez granicę, by delektować się poczęstunkiem, lecz by ciężko pracować i zarobić pieniądze dla rodziny. Jaki jest więc związek między tak zdawałoby się krańcowo różnymi sferami znaczeniowy-

mi obu części wspomnianego układu? Otóż związek ten odczytujemy dzięki właściwości alegorycznej przysłowia, jego warstwie przenośnej, metaforycznej. Uczestnik poczęstunku wyraża zawód, że nie jego ów poczęstunek dotyczy, że wyznaczono mu rolę obserwatora, tym bardziej złaknionego posiłku. Rosjanie mówią w takim przypadku, że jedzenie jest „в приглядку", a nie „в прикуску". Dawni fabulatorzy na zakończenie swej pracy gawędziarza sugerowali słuchaczom, że warto byłoby im trud wynagrodzić, przymawiając się o poczęstunek słowami opowieści o uczcie weselnej, w której uczestniczyli, lecz:

„Po wąsach się sunęło, do ust nie wpłynęło"[5]. (NKPP III 627)

Dlatego bohaterowie *Granicy* A. Łajming używają tego przysłowia, bo mimo „kulinarnej" semantyki, wyraża ono gorycz niespełnienia tym większą, że nadzieja miała szanse, by przyoblec realne kształty. Tak się jednak nie stało, byli blisko granicy, lecz nie zdołali jej przekroczyć, więc jak nie powiedzieć z rozpaczą zawodu o czymś, czego się tak żarliwie, gorąco pragnęło:

„Po wąsach ju ciekło, a w pësk nie trafiło". (AŁ 275)

Żarliwość i niespełnienie to problem zarówno kaszubskiego Remusa, jak i tego wzruszającego opowiadania A. Łajming, problem, którego istnienie w sposób metaforyczny potwierdza cytowane wyżej przysłowie o analogicznym sensie, w tym wypadku już niedosłownym, lecz przenośnym.

Układ binarny: przysłowie – myśl główna opowiadania, oprócz wymienionych wyżej możliwości, czasem uzyskuje bardzo osobliwy kształt, o którym warto powiedzieć więcej, zwłaszcza, że dostrzec tu można cechy indywidualne prozy A. Łajming, autorki *Od dziś do jutra*, świadczące o jej odrębności i specyfice.

Odmienność układu: przysłowie – myśl główna opowiadania zaznacza się już podczas powierzchownego oglądu, a sygnalizuje ją miejsce rzeczonego przysłowia. W przeciwieństwie do poprzednich przypadków, gdzie występowało ono w funkcji puentującej, kończącej tekst, teraz ten tekst rozpoczyna. Nawet, jak w przypadku opowiadania *Niedobre nowiny*, znajduje swe lakoniczne odzwierciedlenie w jego tytule. Nie byłoby w tym nic szczególnego, rzecz to znana bowiem, że teksty wielu bajek rozpoczyna morał w postaci przysłowia, by je potem zilustrować odpowiednią fabułą o charakterze alegorycznym. Zdawać by się mogło, że ten schemat powiela także wspomniane opowiadanie *Niedobre nowiny*. Nic jednak bardziej złudnego, ale o tym przekonujemy się dopiero na zakończenie tekstu.

Autorka wiedzie nas początkowo utartym torem i pozwala ulec łatwym i prostym skojarzeniom. Jej bohaterowie są przecież tak przekonywujący, a karkołomne sytuacje, w które się uwikłują, tylko potwierdzają przysłowie – założenie brzmiące równie deprymująco:

Nowa księga przysłów i wyrażeń przysłowiowych polskich, pod. red. J. Krzyżanowskiego, t. I-IV, Warszawa 1976. Wszystkie cytaty za tym wydaniem oznaczam skrótem NKPP, rzymskie cyfry odsyłają do tomu, arabskie do strony.

„Co nowëgo, to nic dobrégo". (AŁ 248)

Potwierdza, czy rozszerza je dodatkowo przysłowie-argument, obrazujące ponure okoliczności, w jakich znajdują się obecnie bohaterowie:

„Sedzy nôs na kupie jak wszów na strupie". (AŁ 251)

Sytuacja wydawałoby się jest nierozwiązywalna, przynajmniej z punktu widzenia bohaterów, przytłoczonych „niedobrymi nowinami". Takie wrażenie ma też czytelnik, wstrząśnięty zwierzeniami młodszego brata przed starszym. Nawet gwałtowna śmierć starego ojca, jak każda śmierć bliskiego, jest dopełnieniem kielicha goryczy..., ale i rozwiązaniem problemu. Nie będzie już tej strasznej ciasnoty w chałupie, która życie czyni niemożliwym do zniesienia.

Dopiero teraz autorka nam pozwala odetchnąć z pewną ulgą, choć nie ma to nic z happy endu. Zakończeniem zaś sugeruje potrzebę przebudowania przysłowia wyjściowego, które przecież znajdowało potwierdzenie w treści opowiadania. Co nowego, to nic dobrego? – Zdaje się unosić głos w formie pytania. W powietrzu wisi odpowiedź, którą czytelnik formułuje sobie sam w postaci podobnego brzmieniowo, lecz nie synonimicznego przysłowia: „Nie ma tego złego, co by na dobre nie wyszło". Początkowy pesymizm każe znaleźć otuchę, bez której trudno żyć. Brat na brata patrzy z miłością, ale ona unosi się w powietrzu, nienazwana, niewyartykułowana.

Do takiego finału nas autorka nie przygotowała, chcąc, byśmy podążyli śladem myśli postaci i zrozumieli, na czym polega ich problem. Nieszczęścia potrafią przytłoczyć człowieka, jeśli jednak nie będzie on miał wiary, że po nocy przyjdzie dzień, a po burzy spokój, to im ulegnie, wejdzie w mroczną ulicę, która nie będzie miała końca. Takie niebezpieczeństwo dostrzega autorka.

Przysłowie tylko z pozoru zgadza się więc z myślą główną opowiadania. W istocie jest jej odwróceniem. Zależność ma charakter ironiczny; potwierdzenie dokonuje się nie bezpośrednio. Wskazuje na potrzebę przebudowania jednej z ról opowiadania. Ironia to przecież tylko pozorne zgadzanie się z kimś. Ironia nie ma w tym przypadku swego cienkiego ostrza w postaci sarkazmu czy drwiny, ma charakter wyrozumiałego, choć nieaprobującego spojrzenia.

„Starałam się zwalczać to uczucie bezradności i pobudzać do aktywnej walki o dobra duchowe i materialne"[6] – mówi A. Łajming, a czyni to bardzo dyskretnie, tak jak tylko artysta potrafi.

Taki układ binarny: przysłowie – myśl główna opowiadania jak omówiony wyżej, gdzie zależność między obu składnikami ma charakter ironiczny, wymaga od twórcy, jak sądzę, lepszego panowania nad materią słowa, które jest tworzywem jego pracy, czyli doskonalszego warsztatu. Z tych możliwości A. Łajming korzysta w sposób bardzo skuteczny. Potwierdza to następny przykład o podobnym charakterze, a dotyczy opowiadania *Konkurent*.

[6] F. Neureiter, *Historia literatury kaszubskiej*, Gdańsk 1982, s. 252.

Przedmiotem rywalizacji, na co wskazuje tytuł opowiadania, była rzecz niebagatelna – zapewnienie sobie dostatniego bytu przez konkurentów. Podmiotem, co już jest znacznie mniej atrakcyjne – dość wiekowa wdowa. Dla młodych kandydatów do jej ręki, a raczej gburstwa, nie stanowiło to jednak zbyt wielkiego problemu. Młodego Kaszubę pouczył w tym względzie doświadczony krewny, u którego chłopak – sierota miał ciasny kąt:

„U wdowy je chleb gotowy". (AŁ 36)

„Gbur to je mur". (AŁ 37)

I były to mocne argumenty dla biednego chłopaka, argumenty niepodważalne. Wątpliwa uroda i witalność wdowy, które stanowiły argumenty in minus, też zostały skutecznie odparte przekonaniem, że przecież w dzień przyszły małżonek wdowy nie musi jej wątpliwych walorów oglądać, zwłaszcza, że noc mu to wynagrodzi z nawiązką, bo:

„W nocë, ciej je cemno, wszëtcié kotë są szaré". (AŁ 37)

Pierwsze przysłowie zostało wsparte dwoma następnymi dla wzmocnienia wymowy tego pierwszego, które zresztą zna wiele paremiografii narodowych, nie mówiąc już o wielkiej popularności ostatniego z wymienionych, traktującego o mrokach nocy, które spowijają wszelkie niedogodności widoczne w blasku dnia.

Treść opowiadania potwierdził fakt, że materialne zasoby wdowy leciwej i nieurodziwej są dość okazałe i jest o co walczyć. Tylko młody Kaszuba tej walki nie podjął. Uciekł przerażony tupetem i bezczelnością konkurenta – Niemca, którego także znęciło dostatnie gburstwo wdowy i miało być ostoją po burzliwych perypetiach życia. Nie wiedział biedny Kaszuba, że przysłowie o wdowie ma swój ciąg dalszy:

„U gdovë χléb gotovi, ale ńé kożdému zdrovi". (Sy I 317)[7]

Jemu pragnienie posiadania własnego gniazda oraz chęć, *by „cëchim pęciem ostac pónem gburem"* (AŁ 36), nie wyszła na dobre, chleb nie okazał się zdrowy dla lękliwego, bezradnego chłopaka. Przysłowie o wdowie w formie apokopy, czyli wersji krótszej, jest odwróceniem myśli przedstawionej w opowiadaniu. Zależność ma charakter ironiczny. Byłoby zgodne z tą myślą, gdyby chodziło o Niemca, Kaszubie zabrakło wiary we własne siły, poczucia wartości. Nie potrafił wznieść się ponad swoją bezradność, swój pesymizm, nie umiał zdać sobie sprawy z tego, że władza, którą ma on nad nim, bierze się z jego własnej weń wiary. Siły i wiara w siebie pochodzą bowiem z naszego wnętrza, nie tkwią gdzieś poza nami. Cały czas są w nas. Ta refleksja dotyczy nie tylko tego bohatera literackiego, ma wartość uogólniającą, dotyczyć może każdego z nas.

---

[7] B. Sychta, *Słownik gwar kaszubskich na tle kultury ludowej*, t. I-VII, Wrocław 1967-1976. Wszystkie cytaty za tym wydaniem oznaczam skrótem **Sy**, cyfry rzymskie odsyłają do tomu, arabskie – do strony.

Przysłowie potwierdzające myśl główną opowiadania na zasadzie ironii jest elementem często stosowanym przez A. Łajming w omawianym tomie prozy. Taki zabieg artystyczny pozwala autorce *Od dziś do jutra*, podważając niewzruszoność wiary bohaterów w sens przysłów, obnażyć ich słabości: niewiarę w siebie, bezradność, pesymizm, nieufność czy wrogość w stosunku do obcych. Często ironię w takich wypadkach zastępuje humor. Uśmiech jest jednak udziałem niekoniecznie bohaterów, raczej czytelnika, rozbawionego ich naiwnością, którą pewne sytuacje życiowe oświetlają w sposób wyrazisty.

Zabawny tego dowód mamy w opowiadaniu *Na tańcach*. Jego bohaterowie, pozbawieni możliwości uczestniczenia w zabawie i występujący na niej w roli obserwatorów, zazdrośni, skłonni byli uwierzyć staremu dziadkowi, że tańczący z ich powabną wybranką „cëdzy" jest wysłannikiem piekieł, bo zawsze tak się dzieje:

„Jak je cëdzy, to je lëcho". (AŁ 180)

Sprzyjały temu przekonaniu mroki nocy i niesamowita opowieść dziadka o podobnym incydencie, w którym wyszło na jaw, że „sztôłtny cëdzy" miał „kóńską szpérę", czyli okazał się wcielonym w ludzką postać diabłem. Ten jednak, obserwowany z zazdrością obcy, okazał się zwyczajnie, po kaszubsku „goły". Kiedy przyszło do płacenia grajkowi za zerwaną strunę, uciekał w popłochu za okno, by uniknąć zapłaty. Dopiero wtedy okazało się, że był nawet spowinowacony z dziadkiem, a więc ku jego rozczarowaniu, niestety, nie wykazywał żadnych diabelskich symptomów. Aura niesamowitości rozwiała się szybko w mrokach nocy, pozwalając na traktowanie owej historii z lekkim przymrużeniem oka.

Na podobnej zasadzie zbudowane zostało opowiadanie *Wiewiórka*, stanowiące nową wersję fabularną ilustrującą przysłowie:

„Tam gdze diôcheł ni może, tam babę wësle". (AŁ 112)

Trzeba powiedzieć, że przysłowiowa baba, podejrzewana o intrygi, najmniej tu jednak zawiniła, choć o jej winie byli święcie przekonani bohaterowie opowiadania, narażeni w wyniku tego na szereg uciążliwych niedogodności. Perypetie ich w rzeczywistości spowodowane były przyczyną bardziej prozaiczną – kradzieżą drzewa przez jednego z zatrudnionych w lesie Kaszubów, czego finał znalazł swe miejsce w sądzie, a świadkami byli owi rozgoryczeni na babę i jej knowania bohaterowie.

Myśl główna tego opowiadania jest więc tylko pozornym potwierdzeniem przysłowia, istniejącym jedynie w świadomości bohaterów, w istocie nie znajduje takiego samego odniesienia do rzeczywistości, kreowanej w tym opowiadaniu, co stanowi źródło humoru. Tak też zostaje potraktowana naiwność bohaterów, wyjaśnianie przez nich zjawisk za pomocą znanych, utartych twierdzeń – przysłów, które często nijak się mają do rzeczywistych faktów.

Układ binarny, w którym zależność między składnikami ma charakter ironiczny czy humorystyczny, nawiązuje również do teoretycznych ustaleń P. Zumthora[8].

P. Zumthor, *Przysłowie jako epifonem*.

Funkcja przysłowia w prozie A. Łajming nie ogranicza się do form już wymienionych, choć ich różnorodność była dość rozległa. Odmienny, a zarazem interesujący sposób wykorzystania możliwości, tkwiących w tym specyficznym tworze językowo-literackim, jakim jest przysłowie, znajdujemy w opowiadaniu *Domokrążca*.

Jest ono zbudowane w oparciu o dwojakie znaczenie zwrotu przysłowiowego: „dać komu bobu" (NKPP I 142), dosłowne i przenośne, między którymi rozciąga się cała przestrzeń fabularna tego tekstu, a także jego przestrzeń emocjonalna.

Dosłownie: „dać komu bobu" to tyle samo, co nim poczęstować, nawiązać przy tym rozmowę, a może nawet nić porozumienia, sympatii. Tak właśnie dzieje się na początku wspomnianego opowiadania i jest to męskie porozumienie gospodarza i domokrążnego handlarza, którzy towarzysko bardzo przypadli sobie do gustu. We współczesnej polszczyźnie, niekoniecznie literackiej, istnieje sugestywny zwrot: „nadawać na tych samych falach". Gospodarz czuł wyraźną niechęć do kobiet, zmiennych, nieprzewidywalnych, co kwitował przysłowiem:

„Rôz tako, rôz sako, mówi jedno, a mësli drëdzi". (AŁ 186)

Poszukiwał więc męskiej przyjaźni. Znalazł ją w skromnym, życzliwym ludziom, choć niepozbawionym poczucia godności domokrążcy, który zachęcany częstował się twardym bobem, niedogotowanym przez niecierpliwą żonę gospodarza, usprawiedliwiając ten fakt:

„Czë klat, czë wełna bëlebë bëłë flaci pełné". (AŁ 184)

Oba przysłowia kreślą rysy charakterystyczne postaci i uzasadniają więź emocjonalną, jaka się między nimi pojawiła. Miała ona zresztą wszelkie racje przetrwania, gdyż handlarz obiecał odwiedzić ponownie gościnnego i sympatycznego właściciela wybudowania. Jakie spotka go przyjęcie? Nie mamy najmniejszych wątpliwości, że będzie ono bardzo życzliwe. Tymczasem jakże się mylimy! A zdarzy się to za sprawą żony gospodarza. Mściwa kobieta obiecała mu też „dać bobu", obwiniając domokrążcę o rzucenie uroku na prosię. Nie znaczy to jednak poczęstować nim gościa, jak to uczynił jej mąż, lecz po kryjomu oblać warem i poprawić kijem, czyli zemścić się, bo takie jest przenośne znaczenie tego zwrotu przysłowiowego. Rodzącą się przyjaźń, ten rzadki a cenny dar, zniszczy bezmyślność i głupota ludzka.

Znaną od czasów mistrza z Czarnolasu funkcję przysłów, stosowanych jako argumenty w szermierce słownej, A. Łajming wykorzystuje równie skutecznie jak twórca *Odprawy posłów greckich*. I chociaż w *Czterolistnej koniczynie* nie chodzi o transakcję wagi państwowej jak w naszym renesansowym dramacie, to jest tu także przedstawiony swoisty przetarg, ukryty pod niewinną nazwą „wëpatrzënë", czyli wizyta przedślubna. Wywołująca sympatyczne na ogół skojarzenia „wizyta" niejednokrotnie nie przebiegała w zupełnie pokojowym nastroju, zwłaszcza, że taksowano, choć z pozoru dyskretnie, dobra materialne obu stron przyszłego małżeństwa, a to wywołuje stany emocjonalne o najwyższych rejestrach napięć. Dodatkowo w opowiadaniu spodziewany kawaler nie pojawił się ani ze swoimi rodzicami, ani później,

co wzmogło zdenerwowanie, które niebezpiecznie rosło w miarę przedłużania się oczekiwania. Wystarczyła iskra, a utarczka słowna przybrała napastliwy ton, więc przeczucie nie myliło gospodarza, gdy mówił:

„Nie obzéréjta pazur, bo doma żałosc będze". (AŁ 8)

A zaczęło się tradycyjnie, od wymieniania przez matkę niezliczonych zalet syna, a przy okazji swego rodu, bo przecież potomek:

„Sroce spod ogona nie wëpadł". (AŁ 9)

Nawet ujemny z reguły zwrot przysłowiowy: „ciosać kołki na głowie" (NKPP I 646), oznaczający nękanie i dokuczanie komuś, został przybrany w ozdobną szatę pochlebstwa i wykorzystany jako argument na chwałę syna, a brzmiał:

„Baba na nim klaftre rąbic będze mogła". (AŁ 9)

Jedynie zdziecinniały dziadek, który niezbyt był zorientowany w podtekstach owego dziwnego dialogu, był rozbrajająco zadowolony:

„Smiał sę jak głëpi do kołôcza". (AŁ 10)

Tymczasem podejrzliwi gospodarze, wobec nieobecności kawalera, snuli niezbyt pochlebne o nim domysły i postanowili, wietrząc podstęp, także nie pokazać panny, co spotkało się z natychmiastową ripostą urażonej matki, udającej tylko spokój ducha:

„Każdô brutka równo szadolcowato wëzdrzi". (AŁ 12)

A potem, by dać do zrozumienia, że miała mimo wszystko dobre intencje, opowiedziała, jak bardzo się trudzili, przygotowując wóz do podróży. Tymczasem spotkał ją niespodziewany zarzut z drugiej strony, że mogli odbyć wędrówkę pieszo. Wówczas oburzona rzuciła w odpowiedzi:

„Lepi lëcho sedzec, jak dobrze jisc". (AŁ 11)

Temperatura rozmowy niebezpiecznie rosła. Gospodarze obwiniali gości o przebiegłość i w ferworze wypowiadanych pretensji, nieopatrznie dotknęli patriotyzmu lokalnego przybyłych:

„Jedna korka, jeden bót, w Swornëgacach wieldzi głód".(AŁ 12)

Do żywego dopiekli tym przysłowiem gościom, więc ci z kolei nie byli im także dłużni i rzucili w odwecie obraźliwe:

„Co to je za czesc, ciéj ni môta co jesc".(AŁ 13)

Wiedzieli, że taki argument jest zupełnie wystarczający, by „wëpatrzënë" bardzo szybko zakończyć, bo chmura wrogości mogła przybrać nieobliczalne rozmiary.

Jak widać, przysłowia i zwroty przysłowiowe, wykorzystywane w charakterze argumentów przez dwie zwaśnione strony podczas tej swoistej walki słownej, krzyżowały się raz po raz, sypiąc iskry podejrzliwości i nieufności, choć przecież spotkanie miało w założeniu przyjazny charakter, a jego celem było przyszłe dobro własnych dzieci. Zapomniano tylko o ich szczęściu, ale o to najzwyczajniej oni sami zadbali. Młodego ujęła urodą i słodyczą biedna służąca, sierota, pracująca wraz z nim u Niemca. To jej ofiarował czterolistną koniczynę – symbol szczęścia i swej miłości. Ten gest nie wymagał dodatkowych słów wyjaśnienia. Ani słów, ani przysłów, bo milczenie

ma także swoją wymowę, w ciszy lepiej słychać bijące ze wzruszenia serce.

Omówiony przykład służył wskazaniu tej spośród rozlicznych funkcji przysłowia, która pozwala pisarce silnie zdynamizować dialog, uczynić go wartkim, potoczystym, pulsującym życiem. Dialogi A. Łajming posiadają wszystkie wymienione wyżej zalety, a niemała w tym zasługa paremiów.

I jeszcze warto poświęcić choć chwilę uwagi innej z ról tego tworu językowo-literackiego, jakim jest przysłowie, często wykorzystywane twórczo jako środek charakteryzowania, a nawet kreowania wypowiadających je postaci, w czym mistrzostwem wykazał się w naszej literaturze A. Fredro, twórca postaci pana Jowialskiego, który mógłby nazywać się „Przysłowialskim".

A. Łajming, z uwagi na formę swych miniaturowych tekstów wykazujących pewne cechy przypowieści, nie rysuje postaci, oddając wszelkie szczegóły i subtelności ich portretu, nie cieniuje. Jej kreska jest zdecydowana i wyrazista. Często zestawia bohaterów kontrastowo, by uwypuklić ich cechy, istotne w budowaniu ogólnego przesłania utworu i wykorzystuje do tego bogate zasoby kaszubskiej paremiografii. Jak skutecznie to robi, przekonujemy się, obserwując bohaterów opowiadania *Fatalne święto*.

To właśnie postaci kontrastowe. Choć z pozoru wydawałoby się, że łączy je wszystko: małżeństwo, dzieci, nikłe zasoby materialne, wspólna przyszłość, dzieli jednak coś istotniejszego: sposób widzenia spraw i problemów. Powierzchowny, krótkowzroczny i małostkowy mężczyzna obejmuje zasięgiem swej wrażliwości niewiele, zaledwie to, co dostrzega w najbliższym kręgu: pająka, którego trzeba zabić, lecz nie maleństwo powierzone jego opiece; kij ukradziony mu właśnie niedawno, a nie pomoc żonie, która dźwiga całą długą drogę dziecko. Owa właśnie „krëciew" zdaje się być materialnym znakiem, symbolem jego widzenia rzeczywistości. Pozbawiony tego rekwizytu, jakby pozbawiony męskości, czuje się fatalnie i próbuje znaleźć zrozumienie w oczach żony. Ona jednak słucha tych narzekań z wyraźną dezaprobatą i na jego jęki żalu: *„Chłop bez krëkwi jak krowa bez ogóna"* (AŁ 26), ma tylko jedną odpowiedź, lapidarną i zdecydowaną: *„Marnosc nad marnoscama"* (AŁ 26). Cóż bowiem znaczy ów „cij" wobec tego, że starsze dzieci pozostały na polu bez opieki i niebo nie wróży nic dobrego. To są dla niej istotne powody do zmartwień. I nie myli się ta mądra, wrażliwa kobieta, bo wkrótce niebo potwierdzi znikomość ludzkich małych trosk i smutków. Straszny grad zniszczy doszczętnie ledwo kłoszące się pole, ich chleb. *„Marnosc nad marnoscama"* (AŁ 33) – powtórzy głucho kobieta, jak niegdyś biblijny kaznodzieja Kohelet, do oniemiałego męża. Tylko słońce, które pojawi się wkrótce po gwałtownej burzy, zda się niemym znakiem nadziei, tej *„siostry końca i matki początku"*[9], którą trzeba zachować przy życiu, której nie można pozwolić, by umarła.

---

[9] A. Kamieńska, *Nadzieja*, [w:] K. Bukowski, *Biblia a literatura polska*, Warszawa 1984, s. 158.

Skuteczną metodą twórczą mogą więc stać się przysłowia przeciwstawne, ale też niemniej atrakcyjne literacko okażą się również przysłowia monotematyczne, zwłaszcza, gdy posługuje się nimi artysta tej miary co A. Łajming.

Wbrew pozorom nie nużą one jednostajnością, choć dotyczą tego samego bohatera: niepozornego, starego i kalekiego mężczyzny, którego smutny los jest tematem opowiadania *Żywot stolarza*. Właściwie pisarka nie skupia się na przedstawieniu zawiłych kolein jego dziejów, ale sięga w głąb duszy, oświetlając jej mroki: skryte przyczyny wrogości, nieufności, pesymizmu. Tu odnajduje ich źródło, niewidoczne dla postronnego obserwatora, bo ów postronny obserwator widzi tylko zewnętrzną skorupę, twardej, nieprzejednanej niechęci do kobiet. Jest ona często nawet manifestowana za pomocą gorzkich słów, a właściwie przysłów o wyraźnie ujemnym zabarwieniu:

„Babę doma miec to je czesto pokuta".

„Dłëdzi włos, a krótci rozum". (AŁ 221)

Obok pokuty, nawet piekło jest obrazowym motywem jego stosunku do kobiet – głupich, kłótliwych i wścibskich:

„Ciekawosc to je piérszô trapa do piekła".(AŁ 222)

Agresywny, napastliwy ton jest ową twardą, chropowatą skorupą, pod którą ukrywa się i pulsuje wewnętrzna, gorąca lawa pragnienia własnego gniazda, z nieodłącznym jego elementem, jakim jest kobieta:

„Bez babë ni ma gniôzda".

„Samemu je nudno, a we dwoje trudno".(AŁ 223)

Ale te przysłowia wypowiada samotny, jednooki stolarz nie na użytek wszystkich słuchaczy, zwierza się przyjacielowi ze swych skrywanych głęboko tęsknot, czym zadziwia zbyt powierzchownie oceniającego go starego druha. Wcześniej, w młodości, znał go jako atrakcyjnego, żywiołowego mężczyznę, nieobojętnego na wdzięki kobiet, o których teraz mówi z niechęcią. Na owe wspomniane „piérwi" swego słuchacza, jednooki stolarz reaguje jednak gwałtownym gniewem:

„Piérwi bëlë blerwi, a teru są owce".(AŁ 224)

Jeden moment zadecydował o całym jego losie: bójka z marynarzem o kobietę i powstałe w wyniku tego kalectwo. Poddał się wyrokowi losu, choć tęsknota za jego odmianą była w nim jeszcze wciąż żywa, mimo że głęboko skrywana, bo *„na krańcach zwątpienia zawsze pali się światło"*[10].

Czy przysłowie może być aluzyjne? Paremiologia milczy na ten temat, za to literatura posługuje się chętnie aluzją jako dyskretnym, a mimo to skutecznym sposobem mówienia, a raczej niedomówienia, czy może napomknienia. Jeśli jednak przysłowie jest tworem językowo-literackim, to i aluzja może przecież znaleźć tutaj swoją rację bytu. Myślę, że ma ją właśnie w opowiadaniu *Okrasa*.

J. Glensk. *Współczesna aforystyka polska*, Łódź 1986, s. 165.

„Kożdi swięti mô swoje wëkrętë" (AŁ 72) – posługując się znanym przysłowiem, kobieta ze złością zwracała się do swego potulnego męża. I za bardzo się nie myliła, bo był to bardzo dobry, pracowity chłop, ale niepozbawiony zdrowego rozsądku, by wykonać to, czego od niego żądała. A żądała niemal cudu! W mroźny, zimowy dzień (a panowała „kruszińskô pluta") wypędzała go po szyszki, które sprzedane, pozwoliłyby im kupić choć trochę okrasy do postnej od miesięcy strawy. Dokuczliwa bieda zupełnie przyćmiła jej trzeźwość myślenia, bo jak wejść po feralne szyszki na czubek oblodzonego drzewa, by je zebrać i w dodatku nie skręcić karku? Gdyby je nawet w jakiś nadzwyczajny sposób zdobyć, to trzeba byłoby i tak czekać długo na zapłatę. Żądanie było więc niewykonalne natychmiast. A jednak biedny, zatroskany chłop wyszedł z domu, by je spełnić.

Następnego dnia wrócił z workiem na plecach, w którym znajdowało się nie trochę nędznej okrasy, ale ogromny kawał świeżego mięsa. Stał się cud! Czy nie miała więc racji, nazywając chłopa świętym, chociaż mówiła to z przekąsem? Nie spodziewała się, że mimo woli (i złośliwości) czyni aluzję do zdarzenia, które miało nastąpić – cudu ... miłosierdzia. Biedak z nieznanym biedakiem podzielił się mięsem, zdobytym w okolicznościach także graniczących prawie z ingerencją niebios.

Czy przysłowie więc w stosunku do tekstu opowiadania nie ma charakteru aluzyjnego? Aluzja wszak jest tylko napomknieniem, a nie do końca zwerbalizowaną myślą, a przy tej okazji czytelnik ma od czasu do czasu powód, żeby się uśmiechnąć, choć z pewnością tych powodów nie podzieliliby bohaterowie opowiadania *Okrasa*.

Tytuł tego wywodu, traktującego o funkcjach przysłowia w tekście literackim, był sformułowany w postaci pytania. Czas więc na odpowiedź. Myślę jednak, że po tylu przykładach, opartych na prozie A. Łajming, byłoby to pytanie retoryczne.

Bibliografia

Berner Janusz, *Mądrej głowie dość przysłowie,* Łomża 1992

Bogusławski Andrzej, *O podstawach ogólnej charakterystyki przysłów,* „Pamiętnik Literacki", 1976, z. 3

Bolduan Tadeusz, *Obraz Kaszubów we współczesnym piśmiennictwie polskim,* „Pomerania", 1974, nr 5

Borzyszkowski Józef, Mordawski Jan, Treder Jerzy, *Historia, geografia, język i piśmiennictwo Kaszubów*, Gdańsk 1999

Bukowski Andrzej, *Regionalizm kaszubski,* Poznań 1950

Bukowski Kazimierz, *Biblia a literatura polska,* Warszawa 1984

Drzeżdżon Jan, *Współczesna literatura kaszubska 1945-1980*, Warszawa 1986

Fikus Stefan, *Jak to przódë biwało,* Gdańsk 1999

Glensk Joachim, *Współczesna aforystyka polska. Antologia 1945-1984*, Łódź 1986

Greimas S. Algirdas , *Przysłowia i porzekadła,* „Pamiętnik Literacki", 1978,

Hermann Bernadetta, Syjud Jerzy, *Księga przysłów*, Katowice 2000

Kalinowski Daniel, *Artyzm aforyzmów Franza Kafki*, [w:] *Słupskie szkice literackie,* Słupsk 1996

Kolberg Oskar, *Przysłowia,* Warszawa 1977

Krzyżanowski Julian, *Dzieje przysłowia polskiego w toku pięciu wieków,* [w:] *Nowa księga przysłów i wyrażeń przysłowiowych polskich*, t. I, Warszawa 1969

Krzyżanowski Julian, *Mądrej głowie dość dwie słowie*, t. I-III, Warszawa 1975

Nowa księga przysłów i wyrażeń przysłowiowych polskich, pod. red. Juliana Krzyżanowskiego, t. I-IV, Warszawa 1969-1978

Krzyżanowski Julian, *Paralele,* Warszawa 1976

Krzyżanowski Julian, *Słownik folkloru polskiego*, Warszawa 1965

Kuchta Leon, *Z kalędôrza przësłowi o swiętich,* „Pomerania" 1984, nr 7

Łajming Anna, *Od dziś do jutra,* Gdańsk 1976

Lipski Tadeusz, *Remusowi króm,* Gdańsk 1990

Neureiter Ferdinand, *Historia literatury kaszubskiej,* Gdańsk 1982

Ostrowska Róża, Trojanowska Izabella, *Bedeker kaszubski,* Gdańsk 1974

Sychta Bernard, *Słownik gwar kaszubskich na tle kultury ludowej*, t. I-VII, Wrocław 1967-1976

Treder Jerzy, *Człowiek i jego sprawy w przysłowiach*, „Pomerania", 1980, nr 11-12

Treder Jerzy, *Dialekt kaszubski,* „Pomerania", 1974, nr 4

Treder Jerzy, *Frazeologia jako środek stylizacji gwarowej,* „Język Polski", 1972, nr 2

Treder Jerzy, *Kaszubska frazeologia,* „Pomerania", 1984, nr 4-5, 7-8

Treder Jerzy, *Kaszubszczyzna w wybranych utworach literackich,* „Pomerania", 1975, nr 5

Treder Jerzy, *Kaszubszczyzna – bogactwo czy przeszkoda,* „Pomerania", 1988, nr 1

Treder Jerzy, *Przysłowia nie tylko kaszubskie w ogólnych polskich zbiorach paremiograficznych,* „Literatura Ludowa", 1982, nr 4

Treder Jerzy, *Uwagi o języku utworów Anny Łajming,* [w:] *Dom słowa Anny Łajming,* Gdańsk-Wejherowo 1999

Treder Jerzy, *Ze studiów nad frazeologią kaszubską (na tle porównawczym),* Gdańsk 1986

Zumthor Paul, *Przysłowie jako epifonem,* „Pamiętnik Literacki", 1978, z. 4.

JOWITA KĘCIŃSKA

Z GEOGRAFII ŻYCIA UMYSŁOWEGO NA POMORZU ŚRODKOWYM W OKRESIE ZABORÓW

Geografia literatury zwana czasem geoliteraturą, dział socjologii kultury jest nauką, która liczy już sobie w Europie prawie 150 lat. Jej początki sięgają Taine'owskiej teorii dotyczącej filozofii sztuki. Ale potrzeba geograficznego, nie tylko historycznego spojrzenia na literaturę, fenomen jej powstawania i trwania istnieje właściwie w psychice ludzkiej od zawsze. **Tu i teraz! Czas i przestrzeń!** Dwa nieodłączne atrybuty każdego istnienia! *Mickiewicz urodził się w Zaosiu koło Nowogródka..., Jak wygląda Krzemieniec Słowackiego?..., Gdzie została pochowana Urszulka Kochanowska?..., W tym domu urodził się..., Tu w latach ... żył i tworzył...,*

Znamy to przecież doskonale, owa **geograficzność** jest związana z każdym ludzkim działaniem, a więc także z życiem umysłowym.

Nie będziemy przypominać tu definicji geografii literatury, jej twórców, kolejnych badaczy zajmujących się tą dziedziną socjologii kultury. Ale przypomnieć tu trzeba i warto niektóre postulaty dotyczące potrzeby tworzenia dzieł – słowników, map, opracowań geografii życia literackiego i geografii urodzin pisarzy, bo tak *„nagromadzony materiał otwiera szerokie możliwości interpretacyjne (...). Mapy i słowniki geografii literatury właściwie odczytane pozwolą oddać pierwszorzędne usługi w ujęciu całości życia literackiego"*[1].

Postulaty te dotyczą też tworzenia geografii regionów, bo *„zbiorowa geografia urodzin pisarzy polskiego kręgu kulturowego (...) nie może wyczerpać materiału i przy doborze nazwisk ulega hierarchizacji stworzonej przez potocznie przyjętą historię literatury. Wielu autorów i wiele zjawisk literackich ginie, nie zostaje zauważonych. A tymczasem tylko wyczerpujące prace materiałowe z zakresu geografii urodzin pozwolą przeprowadzić studia porównawcze w zakresie socjologii literatury różnych ziem polskich"*[2].

Z. Zielonka, *Geografia życia literackiego polskiego kręgu kulturowego na Śląsku*, Słupsk 1994, s. XIX-XX.

Z. Zielonka, op. cit., s. XXII.

Przypomnijmy, że w 1994 roku została wydana właśnie w Słupsku pierwsza taka geografia dotycząca konkretnego regionu – *Geografia życia literackiego polskiego kręgu kulturowego na Śląsku* Zbigniewa Zielonki. Aktualnie powstaje paralelna geografia dotycząca Pomorza Nadwiślańskiego. To właśnie z tej geografii zaprezentuję nieco przykładów obrazujących w ogromnym skrócie gromadzony tam materiał, dotyczący Pomorza w okresie zaboru pruskiego (pamiętać przy tym trzeba, iż ludzie urodzeni w okresie zaborów często działali i tworzyli już w niepodległej Polsce).

I tak np. pod hasłem:

Brzeźno gm. Człuchów, p. człuchowski, w. pomorskie znajdujemy dwa biogramy. Urodzili się tu Leon i Augustyn Lew-Kiedrowscy. Pierwszy (żyjący w latach 1867-1917), ksiądz, był redaktorem „Gazety Świątecznej" – dodatku do „Kuriera Gdańskiego". Opublikował też *Cudowny obraz Matki Boskiej w Topólnie* (Toruń 1904). Był członkiem Towarzystwa Naukowego w Toruniu.

Augustyn (1873-1939) był aktywnym działaczem społeczno-narodowym, prezesem Towarzystwa Ludowego w Brzeźnie, propagował czytelnictwo gazet i książek polskich. Był też inicjatorem wybudowania tu domu z salą i sceną teatralną, gdzie skupiało się życie kulturalne okolicznych wsi. Po 1920 r., po przyłączeniu Brzeźna do Polski, został wójtem gminy i członkiem sejmiku w Chojnicach. Najpierw aresztowany, a następnie został zamordowany przez Niemców w 1939 r.

Człuchów, miasto powiatowe w woj. pomorskim, to przede wszystkim rodzina Iwickich. Tu od 1883 r. pracował jako sędzia Jan Iwicki urodzony w 1851 r. w Lubiewie, w p. tucholskim. Studiował prawo na Uniwersytecie Wrocławskim, należał tu do Towarzystwa Literacko-Słowiańskiego, praktykował wcześniej w Kwidzynie. W zniemczonym wtedy Człuchowie był ostatnim sędzią Polakiem w Prusach Zachodnich, używał języka polskiego. Jako zapalony bibliofil posiadał bogaty zbiór książek polskich, sporo starodruków polskich, zbiór monet. W 1890 r. poślubił Irenę Teklę z Czarlińskich (1866-1957).

Irena w dzieciństwie mieszkała z rodziną w Poznaniu, potem w majątku Bielawki koło Torunia. Uczyła się w Zakładzie NMP Anielskiej w Kościerzynie, potem w Poznaniu, w słynnej szkole Gostkowskiej, następnie w Sacre Coeur we Lwowie, wreszcie w Inowrocławiu i Bydgoszczy, gdzie zgłębiała wiedzę muzyczną. Po śmierci Jana, jako wdowa z trojgiem dzieci, mieszkała w Toruniu i Pelplinie. Była nauczycielką muzyki, pisywała korespondencje do „Pielgrzyma", tłumaczyła z francuskiego teksty dla dzieci. W 1946 r., przykuta chorobą do łóżka napisała *Mały pamiętniczek*, publikowany po latach w „Pomeranii". Zmarła w Pelplinie.

Syn Jana i Ireny – Józef Iwicki, urodzony w Człuchowie w 1891 r., uczył się w pelplińskim Collegium Marianum, gimnazjum wejherowskim, studiował w Gdańsku na politechnice, był aktywnym członkiem organizacji filomackiej. Jako inżynier pracował w Katowicach. Więziony w Dachau, po wojnie wrócił do Katowic. Sporo jego tekstów o charakterze wspomnieniowym drukowano w „Pomeranii". Zbiór